ARBEIDSMARKT PLATFORM PRIMAIR ONDERWIJS

ONDERWIJSATLAS

primair onderwijs 2017

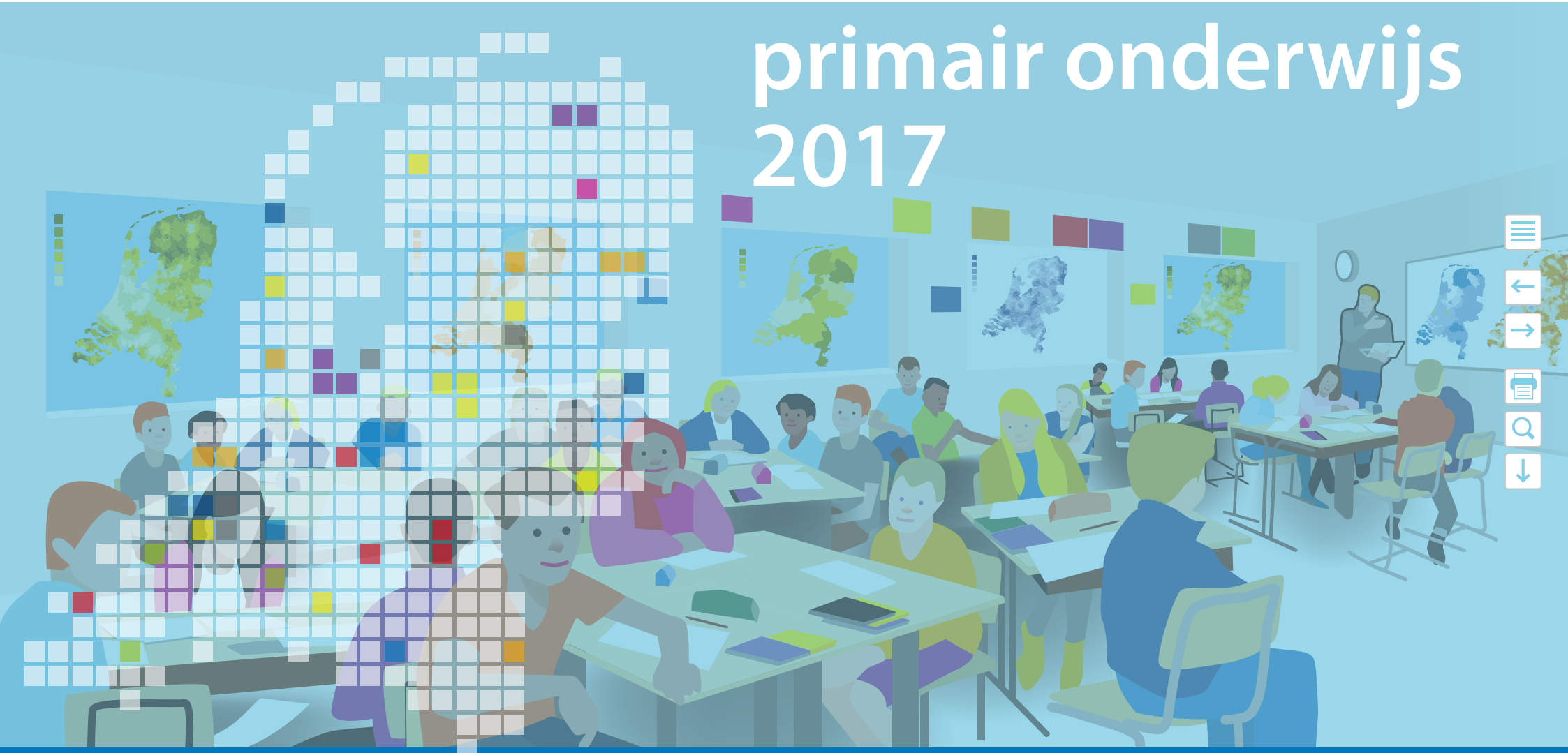

De onderwijsarbeidsmarkt in beeld

In één oogopslag

Het lerarentekort is in veel regio's steeds meer voelbaar. Welke tekorten kan uw regio verwachten? Hoeveel pabo-studenten studeren er af? Of woont u in een regio waar het leerlingenaantal juist daalt en wat betekent dit voor uw school? De Onderwijsatlas biedt antwoord op dit soort vragen over de arbeidsmarkt in het primair onderwijs. Een breed scala aan landkaarten, grafieken en cijfers geven een samenhangend beeld van de huidige en toekomstige ontwikkelingen op de arbeidsmarkt in onze sector.

Deze derde Onderwijsatlas besteedt tevens aandacht aan bijvoorbeeld de tevredenheid van pabo-studenten, het ziekteverzuim en de aantallen WW-uitkeringen. Ook het type werknemers, de soorten dienstverbanden en de tevredenheid van het onderwijspersoneel komen aan bod. Wilt u weten hoe uw regio zich verhoudt ten opzichte van andere regio's? De landkaarten laten u in één oogopslag relevante regionale verschillen zien. Een belangrijk gegeven voor het sterke regionale karakter van de onderwijsarbeidsmarkt.

Zelf aan de slag

Ook op onze website www.arbeidsmarktplatformpo.nl staan cijfers en trends over de onderwijsarbeidsmarkt.
Zo vindt u er verdiepende infographics over de tevredenheid van het personeel of over de regeldruk.
Via het www.scenariomodelpo.nl kunnen scholen zelf met cijfers en trends aan de slag en toekomstscenario's maken op regionaal en bestuurlijk niveau.

Compliment geven

De Onderwijsatlas vermeldt dat zo'n 94 procent van alle werknemers trots is op hun werk en dat bijna 88 procent enthousiast is over hun beroep. Zij zetten zich iedere dag vol overgave in om het beste uit hun leerlingen en uit zichzelf te halen. Dat verdient een compliment. Daarom zitten er bij deze atlas verschillende complimentenkaarten om uw waardering te laten zien aan deze bevlogen medewerkers.

Het Arbeidsmarktplatform PO

De Onderwijsatlas wordt u aangeboden door het Arbeidsmarktplatform PO, het expertisecentrum voor de arbeidsmarkt in het primair onderwijs en het platform van de werkgeversorganisatie PO-Raad en de werknemersorganisaties AOb, AVS, CNV Onderwijs en de FvOv.

De Onderwijsatlas is een manier van het Arbeidsmarkt-platform PO om kennis over de arbeidsmarkt op een toegankelijke wijze met elkaar te delen. Heeft u een suggestie voor een volgende uitgave? Deel deze vooral met ons. De Onderwijsatlas is bedoeld om uw werk te ondersteunen.

Ton Groot Zwaaftink
Voorzitter Arbeidsmarktplatform PO

Meer weten over het Arbeidsmarktplatform PO? Op de hoogte blijven van het laatste nieuws over onze activiteiten? Ga naar **www.arbeidsmarktplatformpo.nl** en meld u aan voor de nieuwsbrief. Bekijk ook **www.ruimbaanvoorpo.nl**, een platform over werken in het primair onderwijs.

Inhoud

1 Een tekort aan leraren? 4

2 Wie werken in het primair onderwijs? 8

3 Straks voor de klas. 14

4 Verzuim en sociale zekerheid 18

5 Scholen en besturen. 22

6 Tevredenheid en HRM-beleid 28

1 Een tekort aan leraren?

De afgelopen jaren was in het primair onderwijs sprake van een ruime arbeidsmarkt. Door de daling van het aantal leerlingen nam de werkgelegenheid in de sector af en waren de (vaste) baankansen voor starters beperkt. De komende jaren dreigt echter een ernstig tekort aan leraren te ontstaan, doordat er minder gediplomeerden van de opleiding komen en oudere leraren uitstromen.

Leerlingen en werkgelegenheid

Ontwikkeling aantal leerlingen en werkgelegenheid (fte) primair onderwijs, 2011-2016 (index: 2011 = 100)

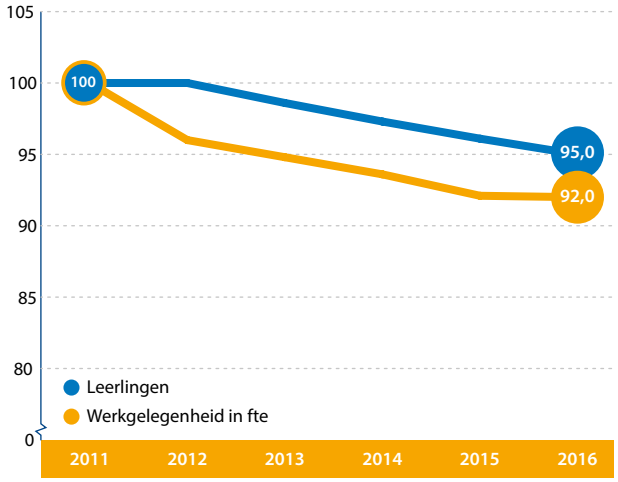

Ontwikkeling aantal leerlingen primair onderwijs naar schooltype, 2011-2016 (index: 2011 = 100)

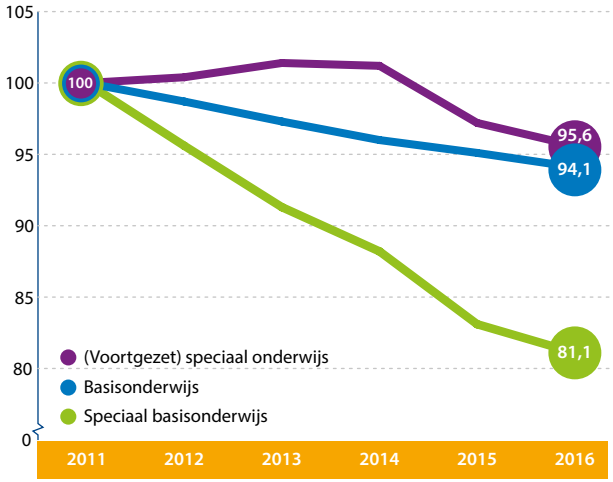

Werkgelegenheidsontwikkeling (fte) naar schooltype, 2011-2016 (index: 2011 = 100)

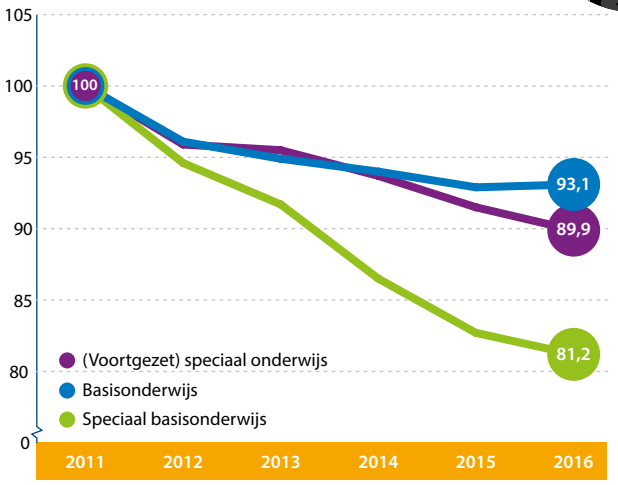

In primair onderwijs werkzame personen als percentage van de potentiële beroepsbevolking in 2016: 1,7%

Prognoses

Onvervulde vraag (fte) leraren primair onderwijs, 2017-2022

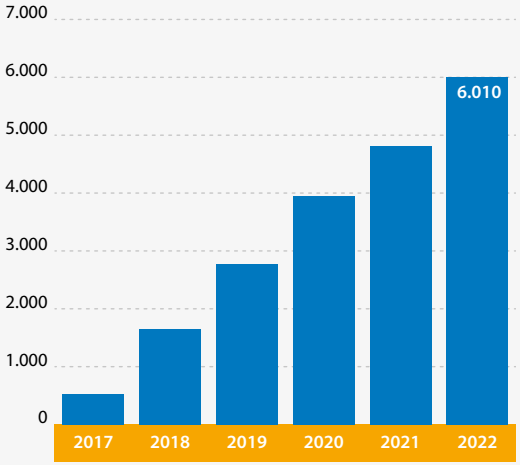

Leerlingenprognose primair onderwijs, 2016 -2021 (x 1.000)

Ontwikkeling aantal gediplomeerden pabo, 2000-2025

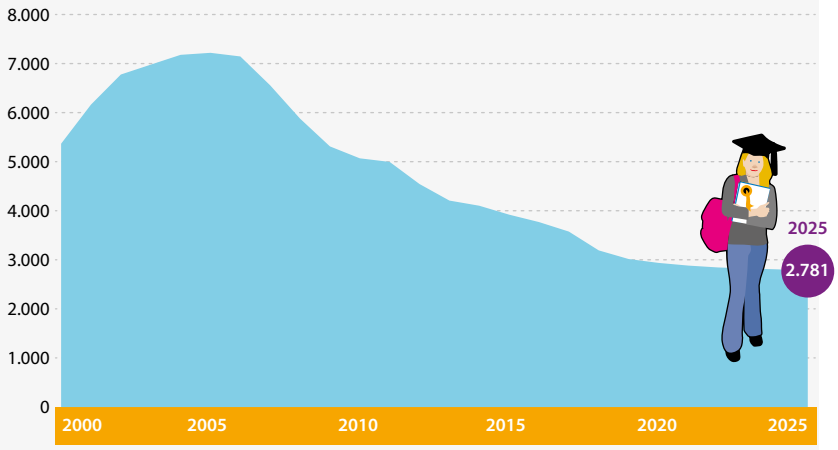

Leerlingendaling in het primair onderwijs

Sinds 2000 zijn er minder kinderen geboren in Nederland. Hierdoor is het aantal leerlingen in het primair onderwijs de afgelopen jaren gedaald. Tussen 2011 en 2016 daalde het aantal leerlingen in de sector met ongeveer 5 procent, tot ruim 1.528.000 leerlingen. Voor de komende periode wordt een verdere daling voorspeld. Het totaal aantal leerlingen zakt daarbij terug naar ongeveer 1,47 miljoen in 2021.

Door de invoering van passend onderwijs is het aantal leerlingen in het speciaal basisonderwijs de laatste jaren relatief sterk gedaald. En ook in het speciaal onderwijs is de krimp relatief groot. Tussen 2011 en 2016 daalde het aantal leerlingen hier met respectievelijk 19 en 15 procent.

Krimp in de regio, groei in de stad

De ontwikkeling van het aantal leerlingen in het basisonderwijs loopt regionaal sterk uiteen. Veel gemeenten in het noorden, oosten en zuiden van het land hebben de afgelopen jaren te maken gehad met krimp. Er zijn echter ook gemeenten waar het aantal leerlingen nog is toegenomen. Dit geldt vooral voor de grote steden. **[Zie kaart 1]**

Ook de komende jaren zal het aantal leerlingen in veel gemeenten afnemen. Ook hier zijn regionale verschillen zichtbaar. Zo daalt het aantal basisschoolleerlingen in delen van het noorden en oosten naar verwachting ruim 10 procent, terwijl het aantal leerlingen in delen van de Randstad verder stijgt. Ook buiten de Randstad zal het aantal leerlingen in diverse gemeenten weer wat groeien.
[Zie kaart 2]

1 Ontwikkeling aantal leerlingen

Basisonderwijs 2011-2016

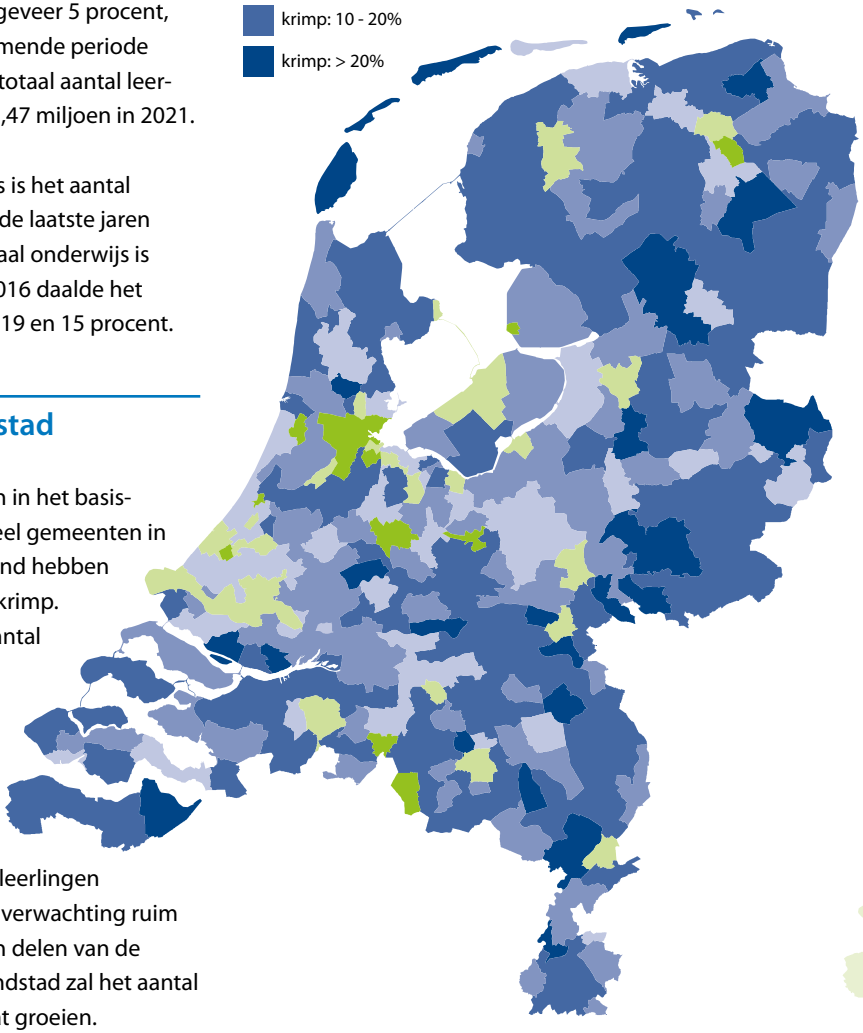

Ook werkgelegenheid neemt af

Als gevolg van de leerlingendaling nam de werkgelegenheid voor leraren de laatste jaren duidelijk af. Tussen 2011 en 2016 daalde de werkgelegenheid van 131.057 naar 120.553 voltijdbanen. Vooral in het noorden, oosten en zuiden van het land daalde de werkgelegenheid sterk. **[Zie kaart 3]**

De komende vijf jaar neemt de werkgelegenheid voor leraren naar verwachting verder af. Dit is vooral zichtbaar in het noorden en oosten van het land. In de vier grote steden neemt het aantal banen daarentegen toe. Ook in de Gelderse Vallei is sprake van groei. **[Zie kaart 4]**

2 Leerlingenprognose

Basisonderwijs 2016-2021

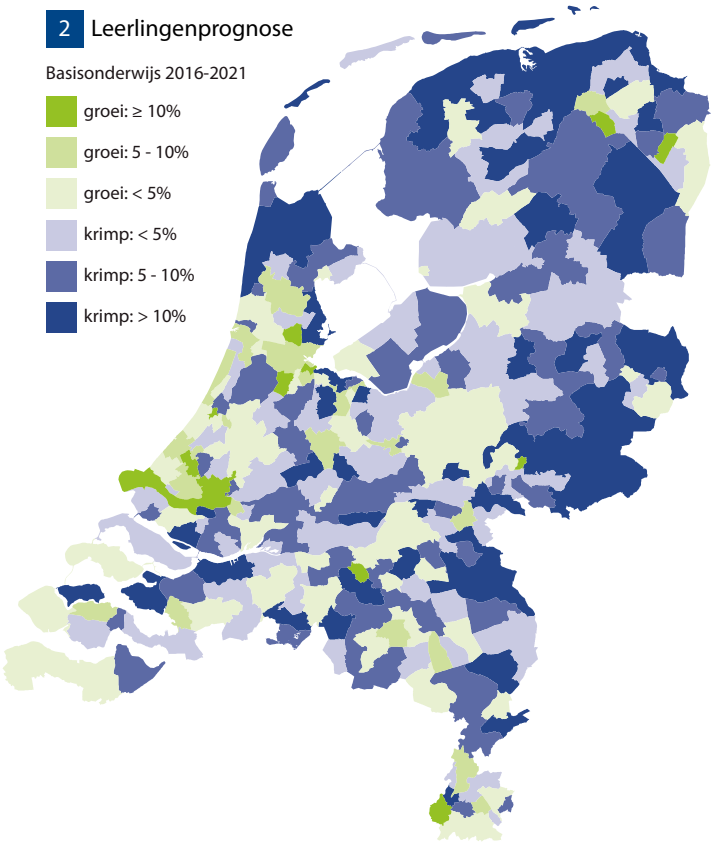

3 Ontwikkeling werkgelegenheid leraren (fte)

Basisonderwijs 2011-2016

- groei: < 3%
- krimp: <5%
- krimp: 5 - 10%
- krimp: 10 - 15%
- krimp: > 15%

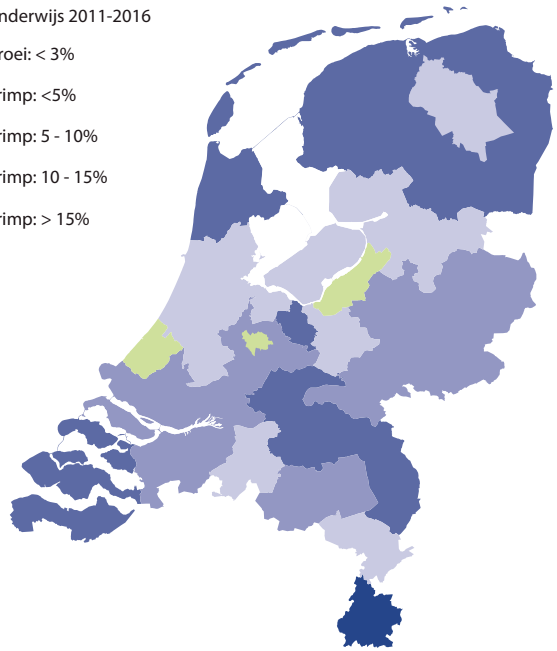

5 Omvang vervangingsvraag leraren (fte)

Primair onderwijs 2020

- ≥ 7,5%
- 6,8 - 7,5%
- 6,2 - 6,8%
- 5,5 - 6,2%
- < 5,5%

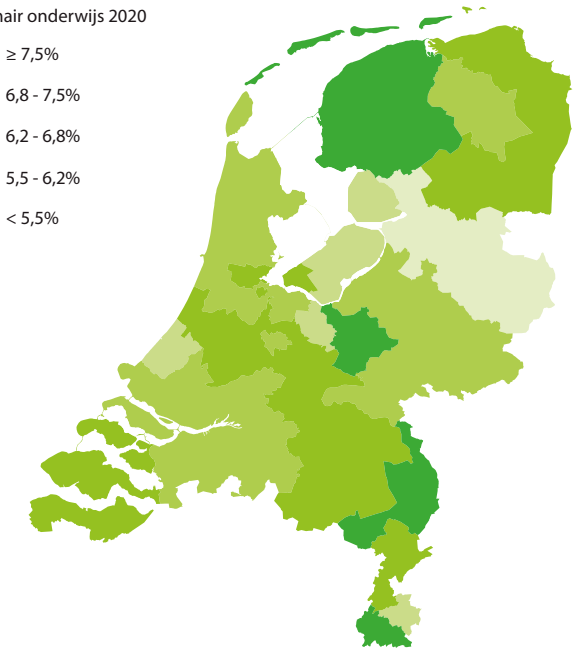

4 Prognose werkgelegenheid leraren (fte)

Primair onderwijs 2017-2022

- ≥ 5%
- 0 tot 5%
- -5 tot 0%
- -10 tot -5%
- < -10%

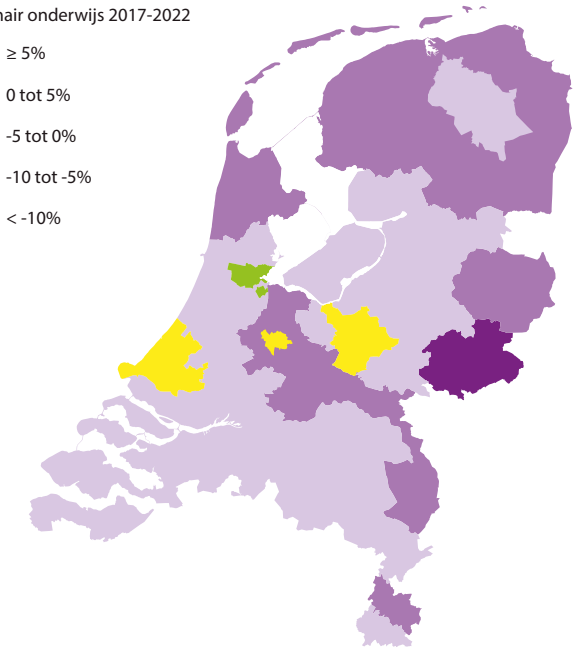

6 Relatieve onvervulde vraag leraren (fte)

Primair onderwijs 2020

- ≥ 5,5%
- 4,5 - 5,5%
- 3,5 - 4,5%
- 2,5 - 3,5%
- < 2,5%

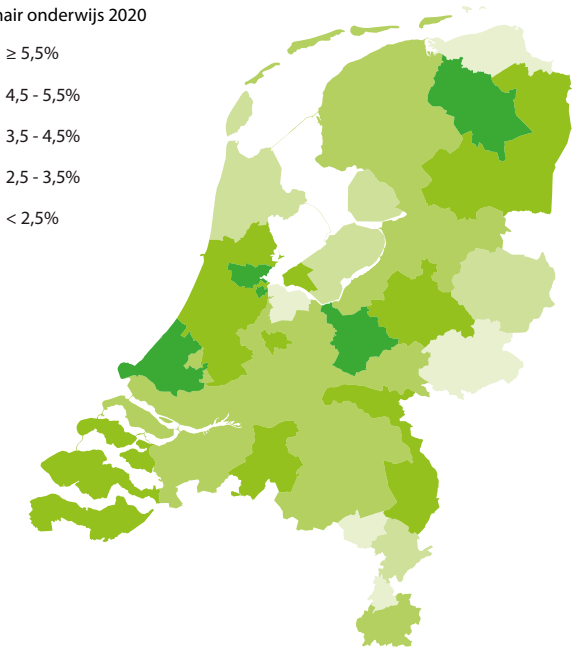

Tekort aan leraren

Ondanks de daling van de werkgelegenheid, neemt het tekort aan leraren de komende jaren naar verwachting toe. Het voorspelde tekort ontstaat doordat een grote groep oudere leraren met pensioen zal gaan en het aantal afgestudeerden aan de pabo onvoldoende is om in de vraag naar leraren te voorzien. In de afgelopen 10 jaar is het aantal pabo-gediplomeerden bijna gehalveerd, en de komende jaren neemt het aantal gediplomeerden naar verwachting verder af. De vervangingsvraag, die ontstaat door het vertrek van leraren, is de komende jaren relatief groot. In 2018 en 2019 gaat het om circa 5.900 voltijdbanen en in 2020 om circa 5.600. Dit komt neer op bijna 7 procent van de werkgelegenheid. Regionaal valt de vervangingsvraag soms hoger uit. [Zie kaart 5]

Het tekort aan leraren loopt hierdoor naar verwachting op tot zo'n 6.000 fte in 2022. Hoewel het tekort aan leraren in heel Nederland toeneemt, ontstaan naar verwachting de grootste knelpunten in (delen van) de Randstad, de Gelderse Vallei en Centraal Groningen. De onvervulde vraag loopt in deze gebieden op tot minimaal 5,5 procent in 2020.
[Zie kaart 6]

Bronvermelding

Voor de totstandkoming van dit hoofdstuk zijn de volgende bronnen gebruikt:

- Etalagebestanden primair onderwijs, DUO
- Referentieraming 2016, Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap
- Scenariomodel PO, Arbeidsmarktplatform PO
- De toekomstige arbeidsmarkt voor onderwijspersoneel, CentERdata

2 Wie werken in het primair onderwijs?

De kwaliteit van het onderwijs wordt voor een groot deel bepaald door de mensen die er werken. Maar wie werken er in het primair onderwijs? Ruim driekwart van het personeel in de sector is werkzaam als leraar. Dit is daarmee de grootste functiegroep, gevolgd door het ondersteunend personeel (17 procent) en het directiepersoneel (7 procent).

Samenstelling personeel

Man-vrouw verdeling primair onderwijs in personen

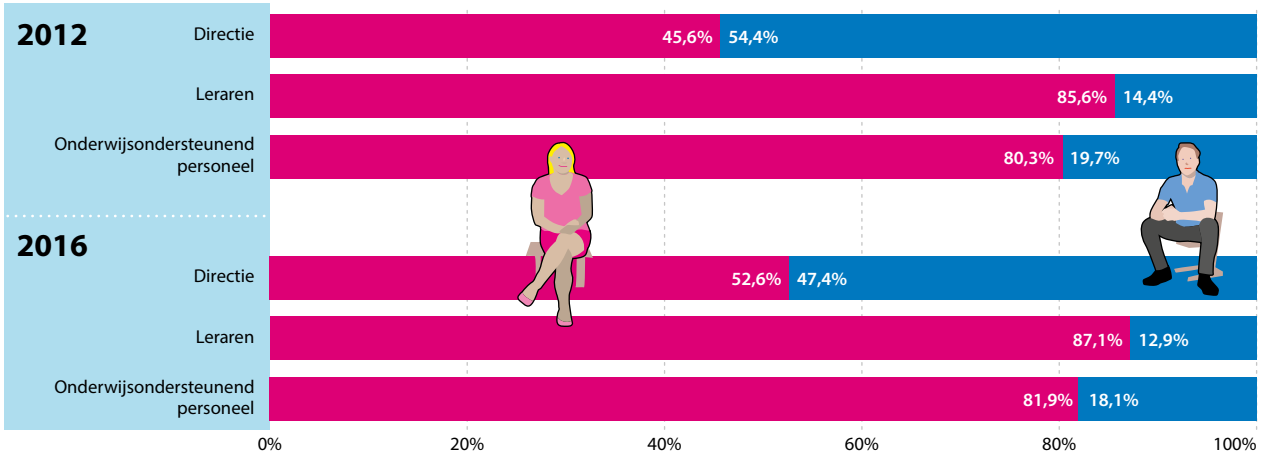

Gemiddelde leeftijd primair onderwijs in personen

		Vrouw	Man	Totaal
2011	Directie	48,8	53,1	51,2
	Leraren	42,2	46,8	42,9
	Onderwijsondersteunend personeel	43,6	49,4	44,8
2016	Directie	49,8	54,0	51,8
	Leraren	42,7	45,4	43,0
	Onderwijsondersteunend personeel	45,3	50,2	46,2

Werkgelegenheid primair onderwijs naar functie, 2016

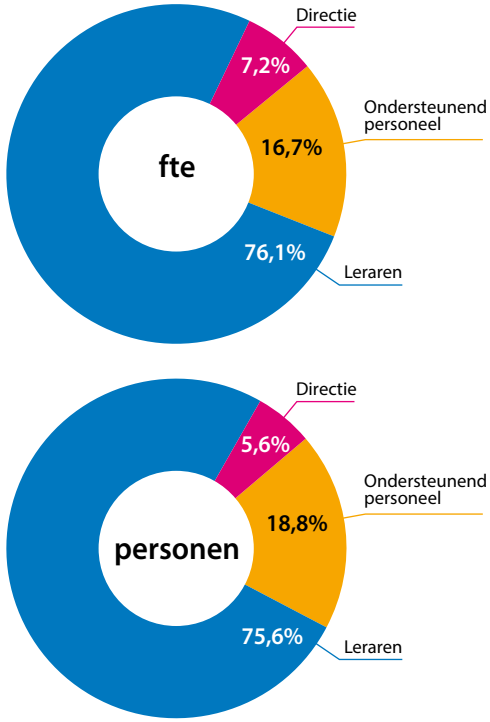

Arbeidsvoorwaarden

Aanstellingsomvang personeel primair onderwijs in personen, 2016

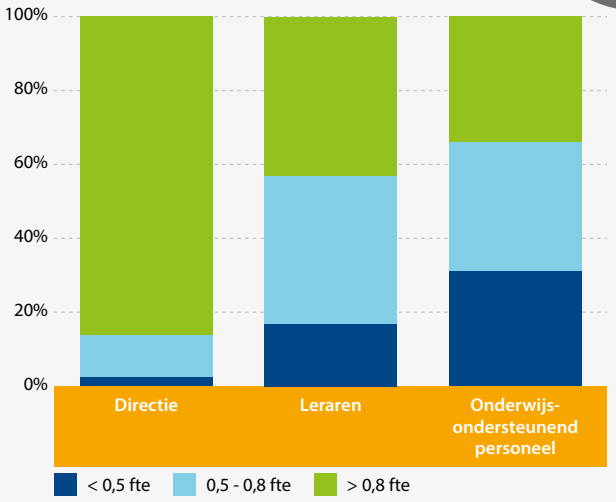

Type aanstelling

Gemiddelde deeltijdfactor leraren in personen, 2016

Percentage personen in tijdelijk dienstverband per type aanstelling in het primair onderwijs

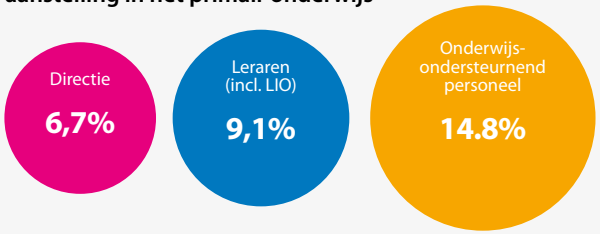

Vergrijzing zet niet door

Het onderwijs is een relatief vergrijsde sector. Dit geldt ook voor het primair onderwijs. Sinds 2014 vlakt de gemiddelde leeftijd in het primair onderwijs echter af. En in 2016 is voor het eerst een voorzichtige daling te zien in de gemiddelde leeftijd. Wel is deze nog steeds hoger dan in 2011. In 2016 is het directiepersoneel in de sector gemiddeld 51,8 jaar oud, ten opzichte van 51,2 jaar in 2011. Het onderwijsondersteunend personeel is in 2016 gemiddeld 46,2 jaar, leraren 43 jaar. Ook voor deze functiegroepen geldt dat dit gemiddelde hoger ligt dan de gemiddelde leeftijd in 2011, maar wel iets lager dan in 2015. Daarmee zet de vergrijzing in het primair onderwijs niet verder door.

Er zijn echter grote regionale verschillen. De gemiddelde leeftijd van leraren is het hoogst in Maastricht Mergelland en De Westelijk Mijnstreek: leraren zijn hier gemiddeld 45 jaar of ouder. In Utrecht, Almere, de Vallei, Noordwest-Veluwe, Rotterdam en Den Haag zijn leraren gemiddeld jonger dan 42 jaar. [Zie kaart 7]

Vergrijzing regionaal goed zichtbaar

Ongeveer een kwart van de leraren in het primair onderwijs is 55-plus. Regionaal zijn ook hierin verschillen zichtbaar. De vergrijzing is het sterkst zichtbaar in de provincie Limburg, Noord-Groningen, Gooi en Vechtstreek en Amsterdam. In deze regio's is meer dan 27 procent van de leraren 55-plus. In onder andere Flevoland, de Vallei en Rivierenland, maar ook in de steden Utrecht, Rotterdam en Den Haag, is het aandeel 55-plussers relatief laag. In deze gebieden is minder dan 23 procent van de leraren 55-plus. [Zie kaart 8]

7 Gemiddelde leeftijd leraren (in personen)

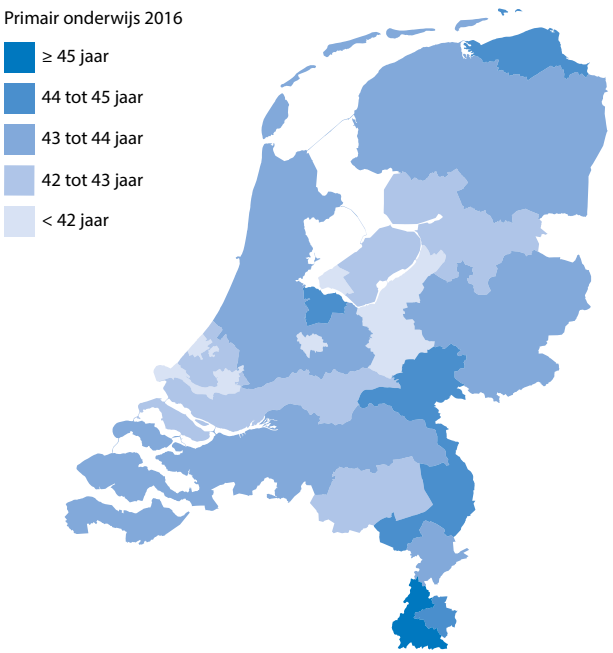

8 Aandeel oudere leraren, 55-plus (in personen)

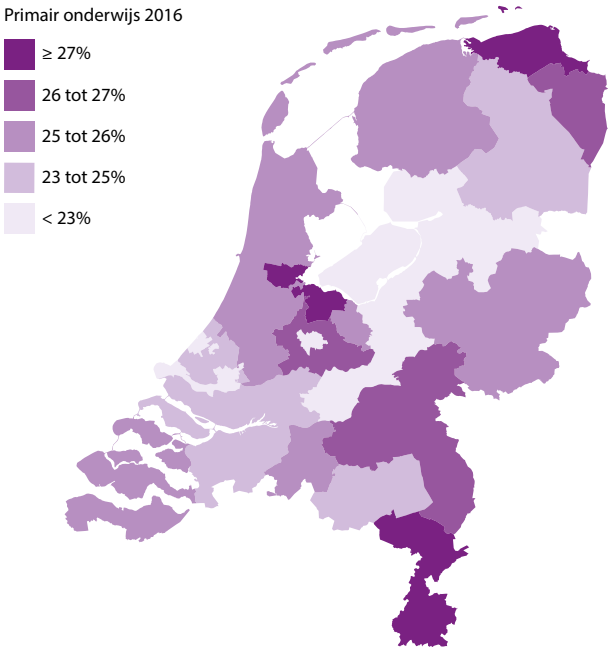

9 Aandeel jonge leraren, < 35 jaar (in personen)

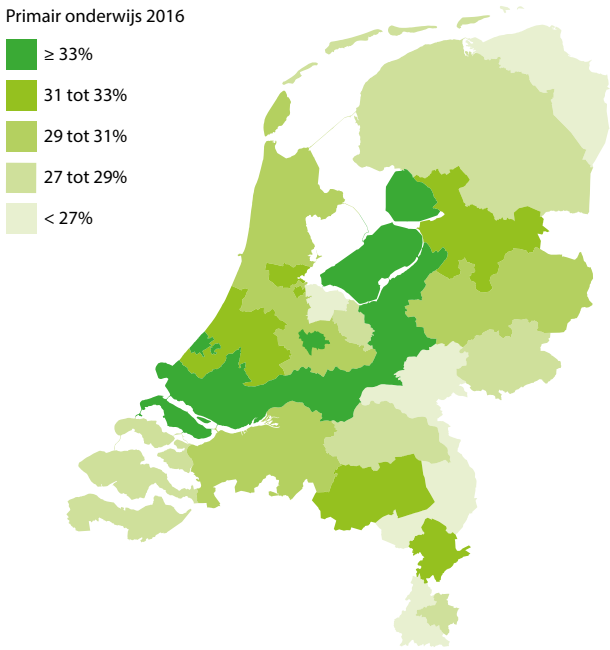

Weinig jongeren werkzaam in de sector

Het aandeel jonge leraren in het primair onderwijs is beperkt. Zo'n 4 procent van de leraren is jonger dan 25 jaar, en 31 procent is tussen de 25 en 35 jaar. In delen van Limburg, de regio Arnhem-Nijmegen en in het noorden van Nederland komt het aandeel 35-minners in 2016 uit op minder dan 27 procent. Dit is lager dan het landelijk gemiddelde. Ook zijn er regio's waar het aandeel jonge leraren uitkomt boven het landelijk gemiddelde. Deze regio's bevinden zich onder andere in delen van de Randstad, het midden van Nederland en Flevoland. Daarnaast is ook in de steden Den Haag en Utrecht minimaal 33 procent van de leraren een jonge leraar. [Zie kaart 9]

Feminisering zet door

Het primair onderwijs staat bekend als een sector waarin relatief veel vrouwen werken. In 2016 wordt in totaal 80 procent van de werkgelegenheid in fte vervuld door een vrouw. In aantal personen loopt dit aandeel zelfs op tot 84 procent. Dit verschil wordt veroorzaakt doordat vrouwen, vaker dan hun mannelijke collega's, een deeltijdbaan hebben.

De afgelopen jaren is het aandeel vrouwen zowel onder het directiepersoneel, het onderwijsondersteunend personeel als onder leraren toegenomen. De toename is het sterkst bij het directiepersoneel. Hier is zelfs sprake van een omslag: in aantal personen is het aandeel vrouwelijke directieleden hoger dan het aandeel mannen, maar in fte is dit nog gelijk verdeeld.

Mannelijk personeel is dus fors in de minderheid. De mannen die in de sector werken, zijn bovendien relatief oud. Zo is de gemiddelde leeftijd onder mannelijke leraren 45,4 jaar, ten opzichte van 42,7 jaar onder vrouwelijke leraren. Soortgelijke patronen zijn zichtbaar bij het directiepersoneel en het onderwijsondersteunend personeel. De gemiddelden zijn echter dichter bij elkaar komen te liggen: de gemiddelde leeftijd onder mannen is eerder en sterker gedaald dan onder vrouwen.

Leeftijdsverdeling leraren primair onderwijs (in fte)

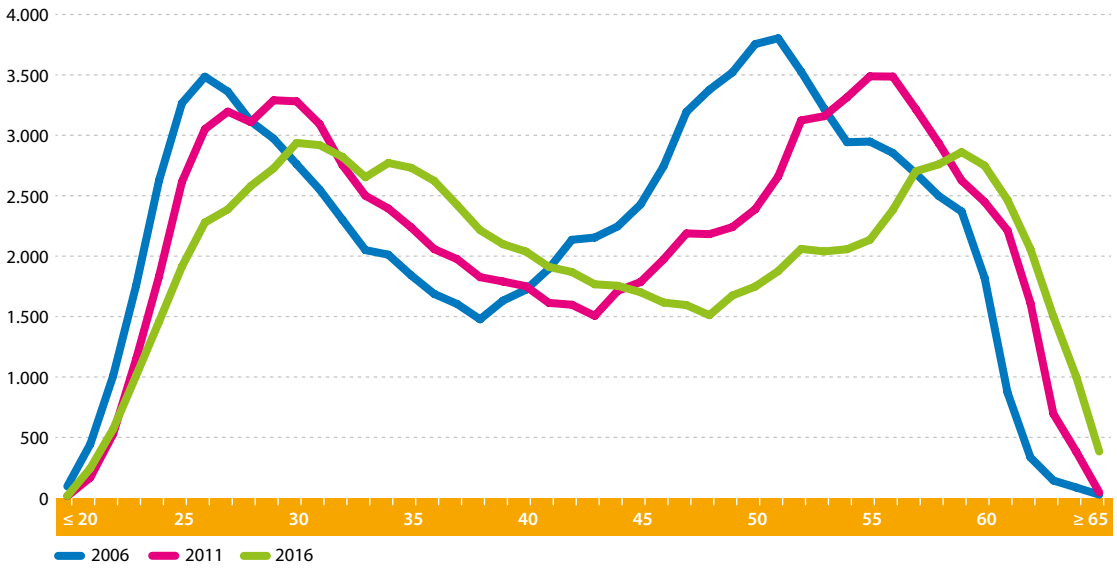

Hoogste aandeel mannen in Limburg

Gemiddeld is 16 procent van de leraren man (in fte). In grote delen van Limburg en in Centraal-Groningen, Nijmegen en de Achterhoek ligt het aandeel mannelijke leraren hoger dan het landelijk gemiddelde. In deze regio's en in Amsterdam is meer dan 16 procent van de leraren man. Het aandeel mannen voor de klas is het laagst in de provincies Noord- en Zuid-Holland, met uitzondering van de grote steden. Ook in Rivierenland en de stad Almere is het aandeel mannen beperkt: minder dan 12 procent van de leraren is hier man.

[Zie kaart10]

10 Aandeel mannelijke leraren (in personen)

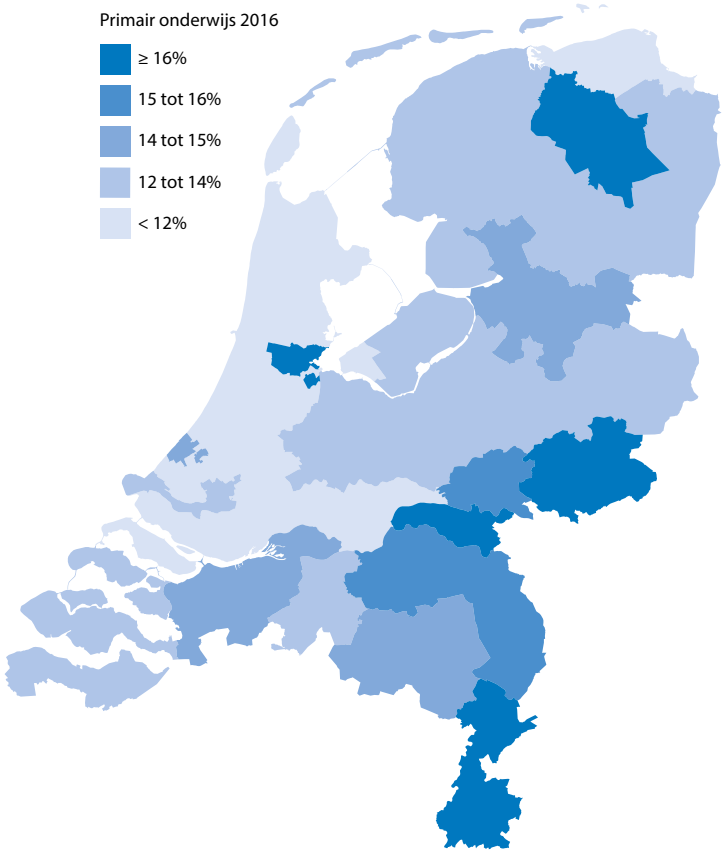

Stijging deeltijdbanen

Met de verdere stijging van het aandeel vrouwen in het primair onderwijs stijgt ook het aandeel met een deeltijdbaan: 56 procent van het personeel heeft een aanstelling van 0,8 fte of minder. Onder het ondersteunend personeel heeft zelfs bijna een derde een aanstelling van minder dan 0,5 fte. De aanstellingsomvang is het hoogst onder het directiepersoneel: 86 procent heeft een aanstelling van meer dan 0,8 fte. Over het algemeen geldt dat met name vrouwen tussen de 35 en 55 jaar in deeltijd werken. Voor mannen geldt dat hoe ouder zij zijn, des te vaker zij een voltijdbaan hebben.

Leraren met grote baan ook in Limburg en in G3

Relatief gezien vinden we in Limburg en in de G3 plus Almere ook veel leraren met een aanstelling van meer dan 0,8 fte. Aangezien in Limburg ook relatief veel mannen en oudere leraren werkzaam zijn, is dit in lijn met de eerdere bevindingen. [Zie kaart 11]

Leeftijdspiramide primair onderwijs (in personen), 2016

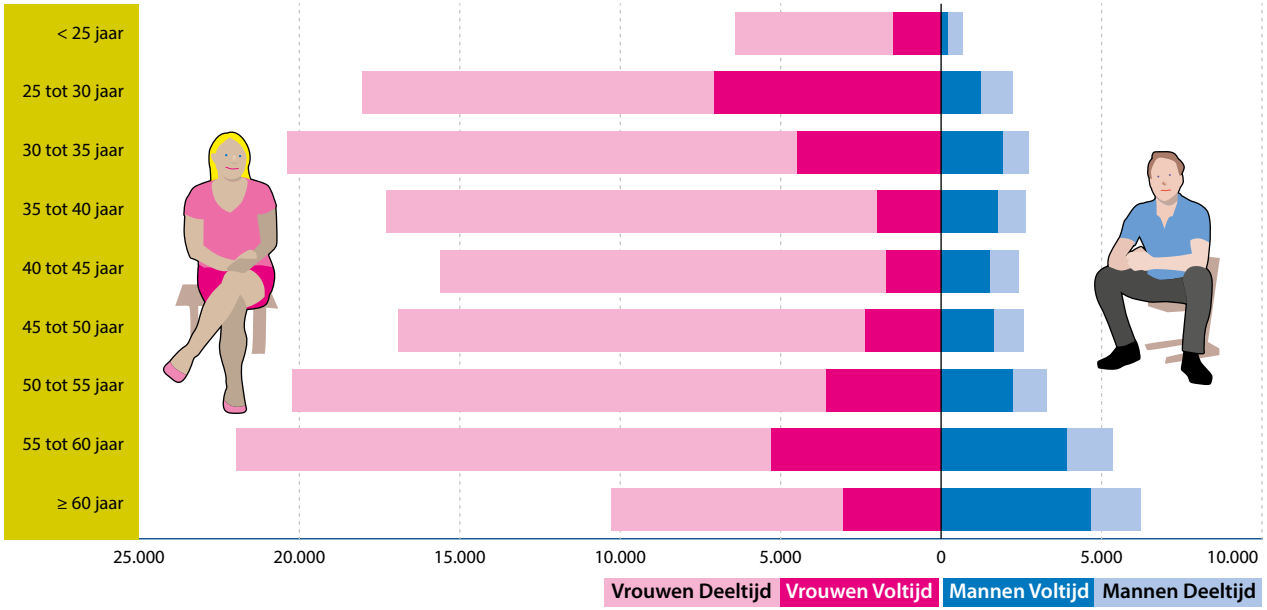

11 Aandeel leraren met grote baan

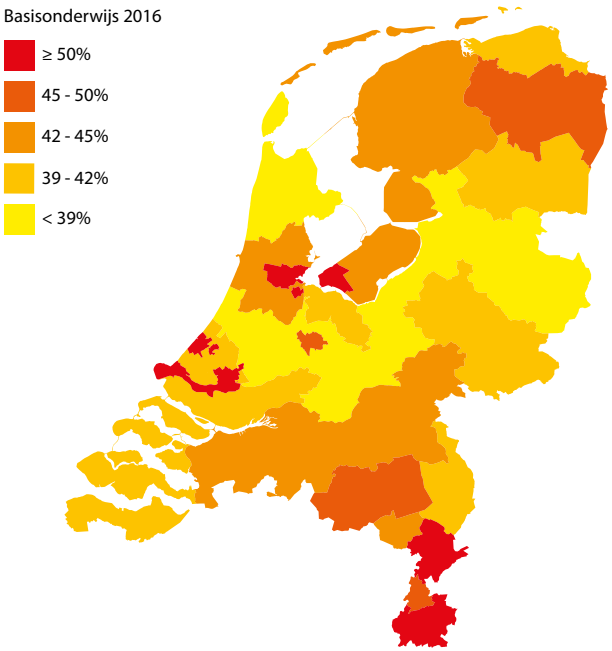

Ondersteunend personeel vaker tijdelijk dienstverband

In het primair onderwijs heeft verreweg het merendeel van het personeel een vast dienstverband. Directieleden (93 procent) en leraren (91 procent) hebben vaker een vast contract dan ondersteunend personeel (85 procent). Het zijn echter vooral de ondersteuners in het basisonderwijs die relatief vaak een tijdelijk contract hebben: 18 procent tegenover 10 procent in het speciaal (basis)onderwijs.

Kijken we naar de regionale verschillen op dit gebied, dan zien we dat vooral leraren in de provincies Noord- en Zuid-Holland en Groningen een tijdelijk dienstverband hebben. In delen van Limburg en in Nijmegen hebben relatief weinig leraren een tijdelijk contract (minder dan 5 procent). [Zie kaart 12]

12 Aandeel leraren met een tijdelijk dienstverband (in personen)

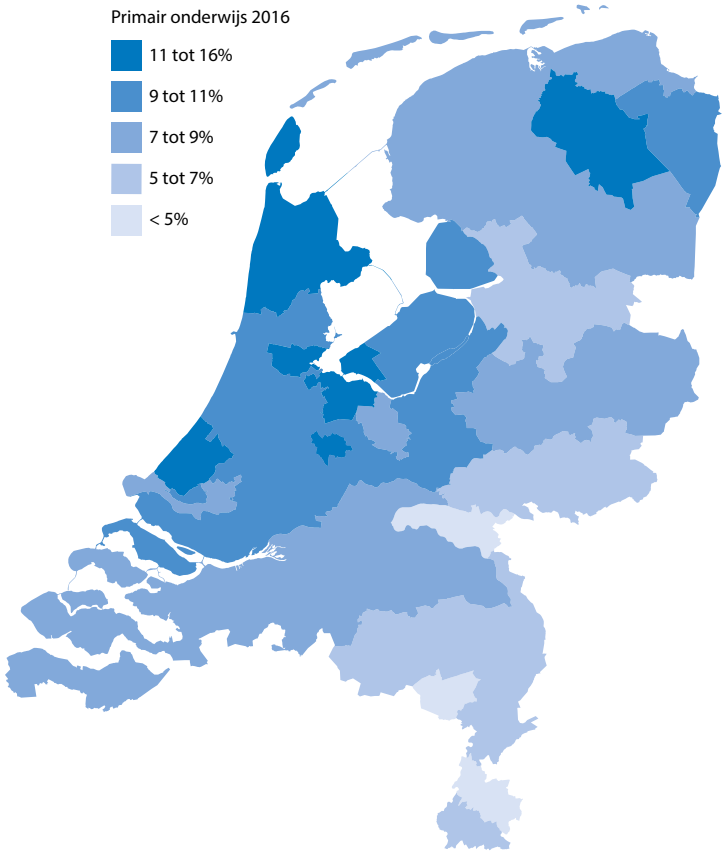

Functiemix basisonderwijs blijft achter bij doelstellingen

Het Actieplan Leerkracht bevatte onder andere ambities voor een grotere diversiteit aan schalen waarin leraren beloond worden, om zo het leraarschap aantrekkelijker te maken. Vanaf 2011 is een stijging te zien in het aandeel leraren dat in schaal LB zit en een daling van het aandeel basisschool-leraren in schaal LA. In 2016 is 73,6 procent ingeschaald in schaal LA, 26 procent in LB en 0,3 procent in LC. Daarmee zijn de streefdoelen voor 2014 echter nog niet gerealiseerd.

Functiemix basisonderwijs (aandeel leraren per salarisschaal in fte), 2016

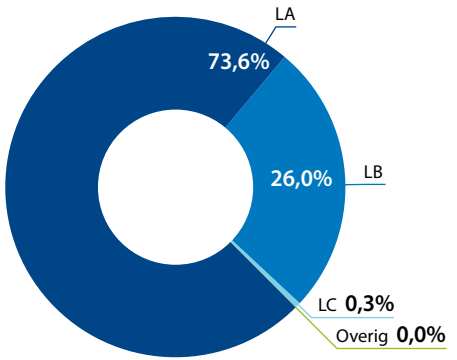

Functiemix speciaal (basis)onderwijs (aandeel leraren per salarisschaal in fte), 2016

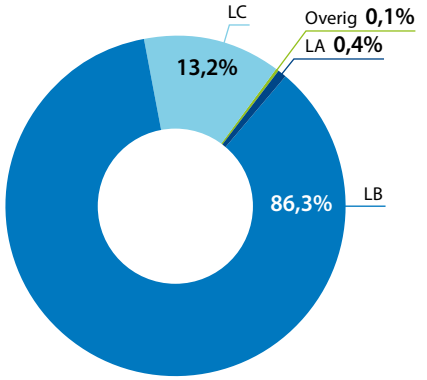

Bronvermelding

Voor de totstandkoming van dit hoofdstuk zijn de volgende bronnen gebruikt:
- Etalagebestanden primair onderwijs, DUO
- Kennisbank Arbeidszaken Publieke Sector, Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties
- www.functiemix.nl, Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap

3 Straks voor de klas

Het aanbod van nieuwe leraren in het primair onderwijs bestaat voornamelijk uit afgestudeerden van de pabo. De pabo speelt daarmee een belangrijke rol op de arbeidsmarkt als 'leverancier' van nieuwe leraren. De kwaliteit van de pabo is dan ook van groot belang.

Instroom en aantal studenten

Instroom pabo en Special Educational Needs, 2006-2016

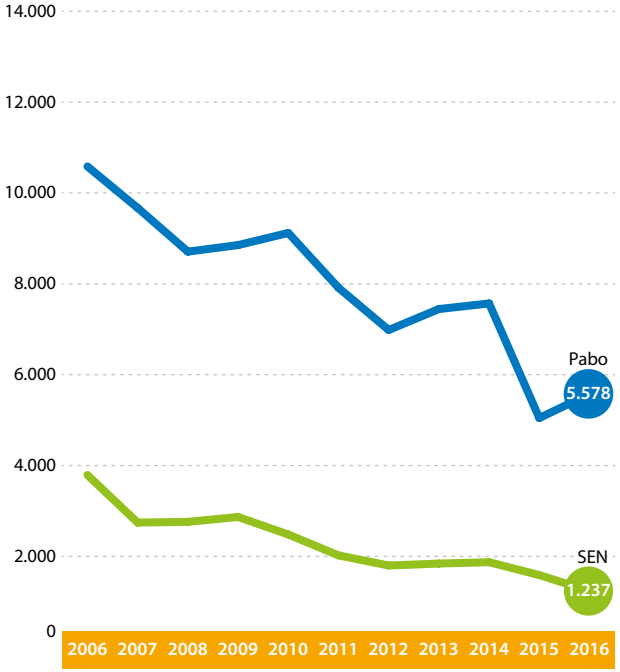

Studenttevredenheid pabo en Special Educational Needs, NSE 2017

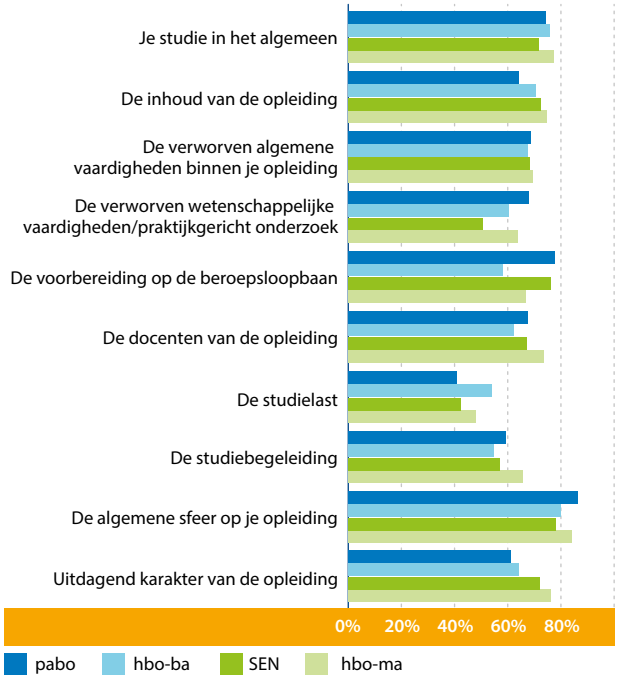

11,7% Uitval pabo na 1 jaar studie onder studenten uit cohort 2015

Instroom pabo naar vooropleiding

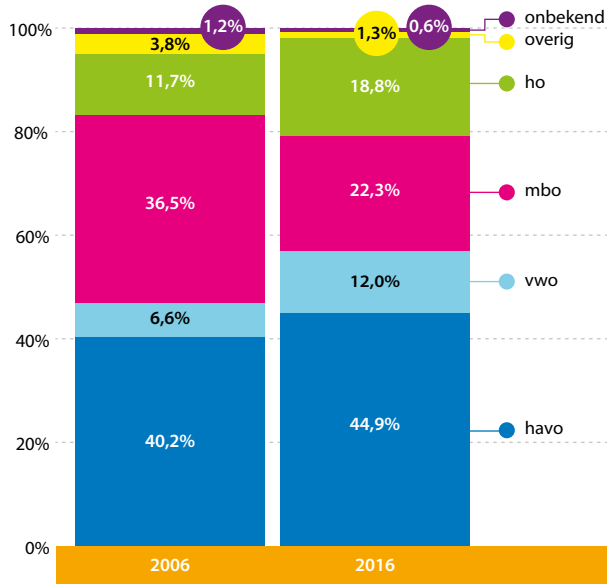

Gediplomeerden

Aantal gediplomeerden pabo en Special Educational Needs, 2006-2015

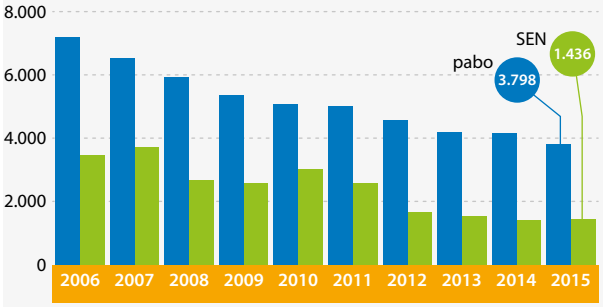

Prognose aantal gediplomeerden pabo, 2016-2029

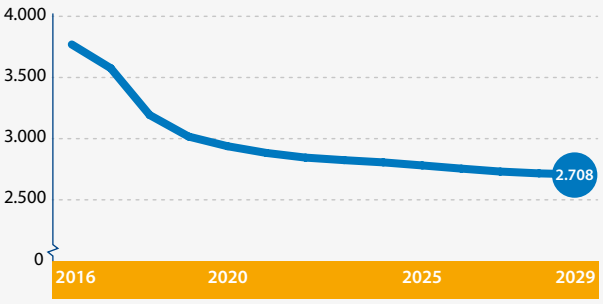

Startende leraren

Begeleiding startende leraren, cohort 2011-2015

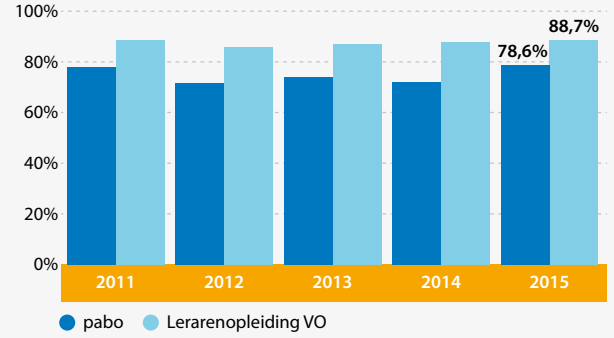

In 2015 zijn 288 studenten afgestudeerd aan de masteropleiding 'leren en innoveren'

Aantal pabo-studenten daalt

Het aantal pabo-studenten in Nederland is tussen 2012 en 2016 met zo'n 15 procent gedaald, tot 18.103 studenten. Deze afname is deels toe te schrijven aan de baanonzekerheid in het primair onderwijs in een deel van deze periode. Ook de kwaliteitsverbetering van de pabo, waardoor er hogere eisen aan studenten worden gesteld, speelt een rol. Vooral in het zuiden van Limburg en in Noord- en Oost-Groningen is het aantal pabo-studenten in deze periode sterk afgenomen. Tussen 2010 en 2014 zagen we hier ook al de sterkste daling. **[Zie kaart 13]**

Een soortgelijke ontwikkeling is zichtbaar bij de lerarenopleidingen voor het speciaal onderwijs (SEN). Hier daalde het aantal studenten tussen 2012 en 2016 met zo'n 18 procent, tot 3.366 studenten. Ook het aantal studenten SEN is het sterkst gedaald in Noord- en Oost-Groningen en Maastricht Mergelland, maar ook in de Achterhoek en Noordwest Veluwe daalde het aantal studenten sterk. **[Zie kaart 14]**

Daling aantal pabo-studenten zet door, maar vlakt af

Ook de komende jaren zal het aantal pabo-studenten verder afnemen. In 2021 zijn er naar verwachting 15.768 studenten, ten opzichte van 19.299 studenten in 2017. Gezien de vergrijzing en de daarmee gepaard gaande uitstroom van leraren is een toename van het aantal pabo-studenten juist gewenst. Hoewel de terugloop van het aantal studenten gaat afvlakken, is voor de komende tien jaar wel een verdere daling geraamd.

13 Aantal pabo-studenten

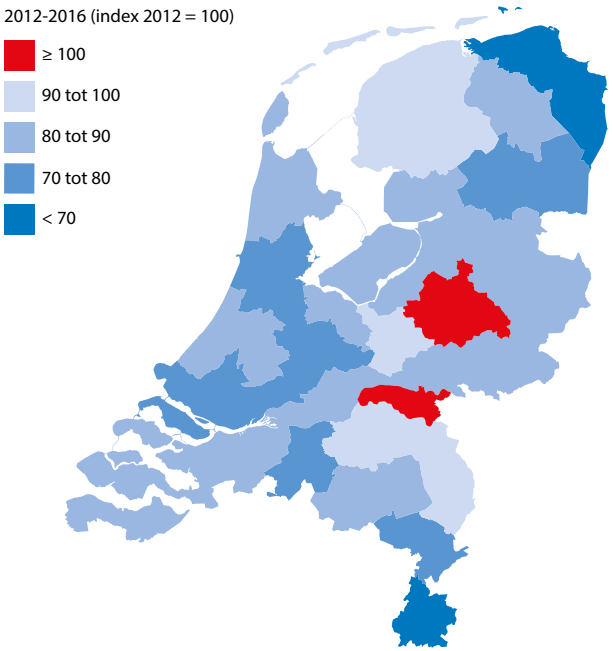

14 Aantal studenten SEN

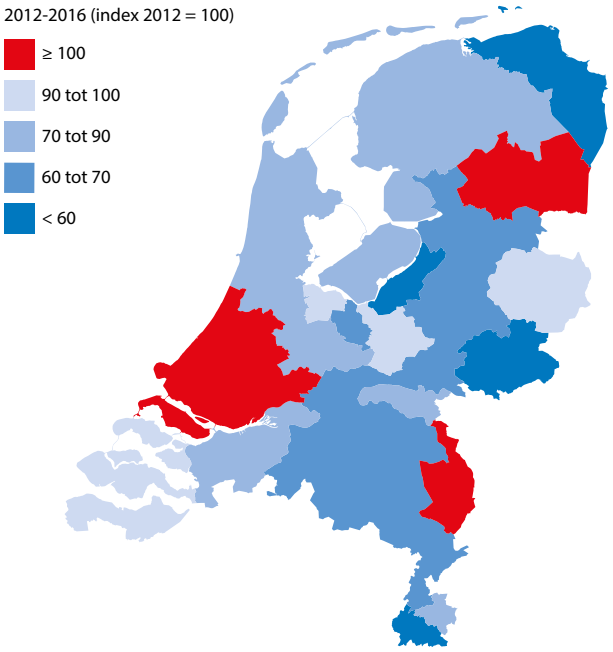

Tevredenheid pabo'ers met studie stijgt

In 2013 was minder dan tweederde van de pabo-studenten tevreden met hun studie. In de afgelopen jaren is de tevredenheid gestaag toegenomen. In 2017 is bijna driekwart van de studenten tevreden met hun studie. Pabo-studenten zijn in vergelijking met andere hbo-bachelor opleidingen meer tevreden over de voorbereiding op de beroepsloopbaan/-praktijk (78 procent versus 59 procent), maar minder vaak tevreden over de studielast (41 procent versus 54 procent).

Minder gediplomeerden beschikbaar voor arbeidsmarkt

In navolging van het aantal studenten is ook het aantal studenten dat de pabo met een diploma verlaat de afgelopen jaren afgenomen. In totaal zijn er in 2015 bijna 3.800 studenten afgestudeerd aan de pabo, ten opzichte van 4.560 studenten in 2012. In de regio's Noord- en Oost-Groningen en het zuiden van Limburg is het aantal gediplomeerden het sterkst gedaald. Ook bij de lerarenopleidingen voor het speciaal onderwijs is het aantal gediplomeerden in deze periode teruggelopen, tot 1.436 gediplomeerden in 2015. **[Zie kaart 16]**

Ontwikkeling inschrijvingen master L&I

Na afronding van hun studie kunnen pabo-studenten de masteropleiding Special Educational Needs volgen. Ook de masteropleiding Leren en Innoveren is een mogelijkheid. In 2016 hebben 823 studenten zich voor deze opleiding ingeschreven. Hoeveel van deze studenten daadwerkelijk een pabo-diploma hebben, is niet bekend. Ook afgestudeerden van de tweedegraads lerarenopleidingen kunnen deze opleiding volgen.

15 Aandeel mannen op de pabo

2016

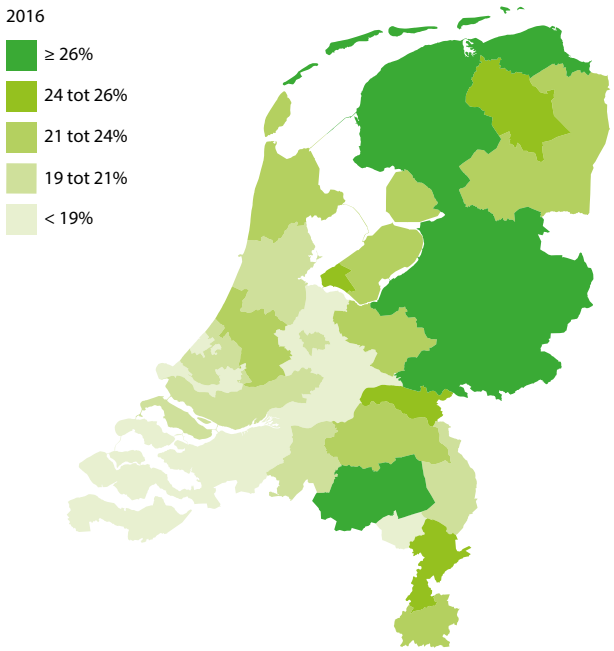

16 Aantal gediplomeerden pabo

2011-2015 (index 2011 = 100)

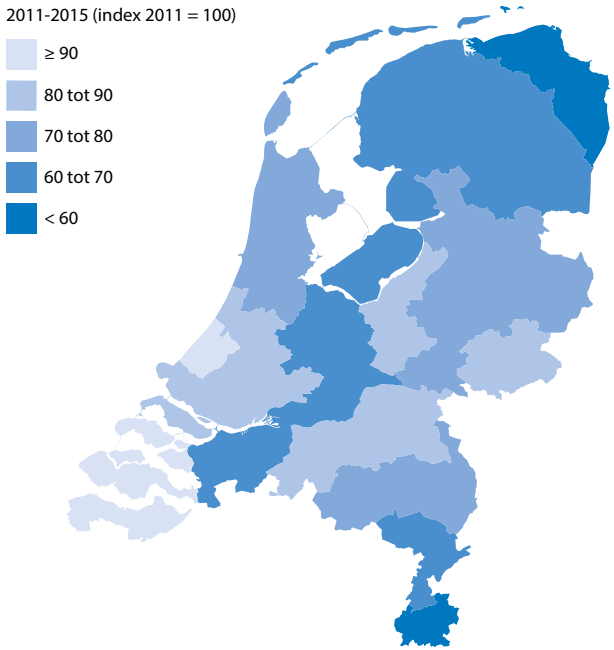

Wisselende arbeidsmarktperspectieven voor afgestudeerden

Afgestudeerde pabo-studenten vinden vaker een baan in het onderwijs dan voorgaande jaren. Van alle studenten die in 2015 zijn afgestudeerd, heeft 71 procent een half jaar na afstuderen een baan in het onderwijs. Daarnaast combineert 16 procent een baan in het onderwijs met een baan daarbuiten.

In de provincies Noord-Holland, Flevoland, Friesland en Zeeland zijn pabo-afgestudeerden een half jaar na afstuderen het vaakst werkzaam in het onderwijs. In deze provincies is minimaal 92 procent van de alumni werkzaam in het onderwijs. In de stad Utrecht werkt daarentegen minder dan 78 procent van de alumni in het onderwijs. [Zie kaart 17]

Begeleiding starters van belang

Door startende leraren te begeleiden, ontwikkelen zij zich verder en blijven zij eerder voor het onderwijs behouden. De afgelopen jaren is daarom in toenemende mate gefocust op het begeleiden van startende leraren. In 2015 ontvangt bijna 79 procent van startende leraren afkomstig van de pabo begeleiding. Om de ambitie van 100 procent begeleiding in 2020 te halen, zal dit aandeel de komende jaren nog moeten toenemen.

17 Beroepsrendement pabo na een half jaar na afstuderen

Cohort 2015, % alumni werkzaam in onderwijs

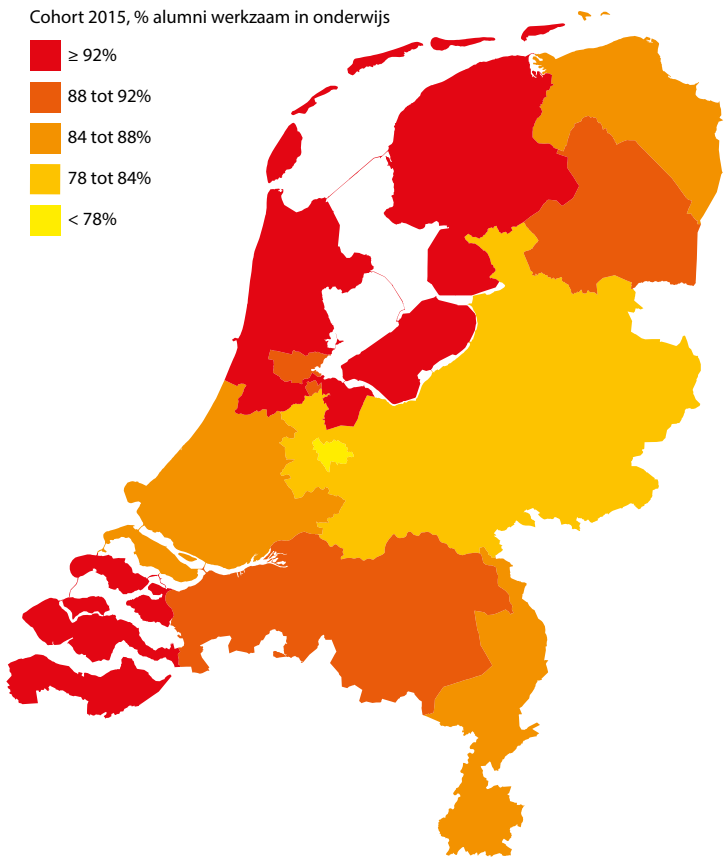

Bronvermelding

Voor de totstandkoming van dit hoofdstuk zijn de volgende bronnen gebruikt:

- Bbo-rom bestanden, DUO
- Feiten en cijfers, Vereniging Hogescholen
- Loopbaanmonitor, MOOZ Onderzoek in opdracht van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap
- Referentieraming 2016, Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap
- Nationale Studenten Enquête 2017, Studiekeuze123
- Stamos.nl

4 Verzuim en sociale zekerheid

Gezond en vitaal personeel is onmisbaar voor goed onderwijs. Toch kan het gebeuren dat personeel (tijdelijk) uitvalt door ziekte. Bij ziekte en arbeidsongeschiktheid kan personeel in het primair onderwijs aanspraak maken op (boven)wettelijke voorzieningen. Ook als het gaat om werkloosheid kan personeel onder bepaalde voorwaarden in aanmerking komen voor (boven)wettelijke voorzieningen.

Ziekteverzuim

Ziekteverzuimpercentage onderwijzend personeel

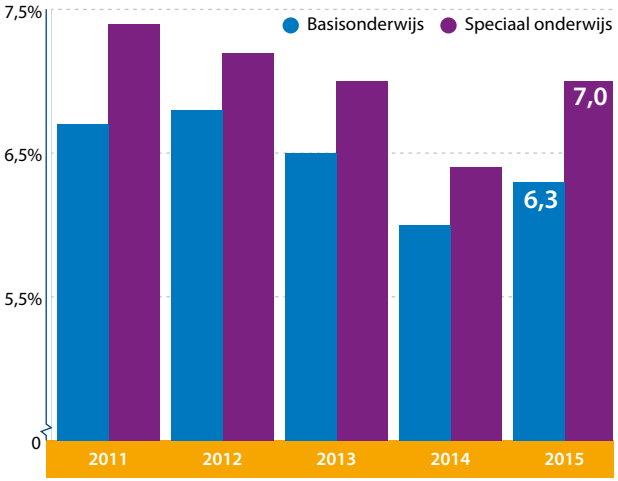

Ziekteverzuimpercentage onderwijzend personeel naar leeftijd, 2015

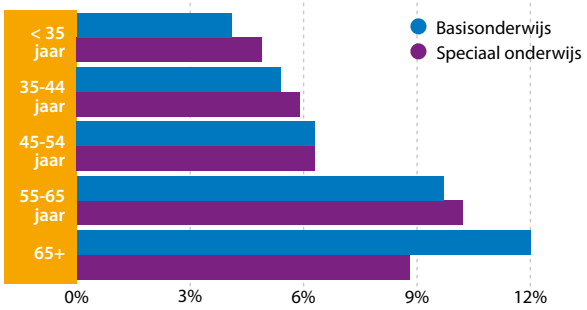

Meldingsfrequentie en gemiddelde verzuimduur onderwijzend personeel, 2015

Basisonderwijs		Speciaal onderwijs	
Meldingsfrequentie	Gemiddelde verzuimduur	Meldingsfrequentie	Gemiddelde verzuimduur
1,1	20 dagen	1,3	19 dagen

WW

Leeftijdsopbouw WW'ers primair onderwijs, 2016

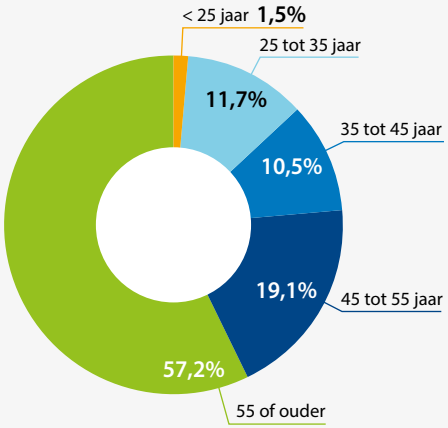

Aantal WW'ers primair onderwijs op 31 december 2016: **7.057**

Aantal WW'ers primair onderwijs, ultimo kwartaal

(index 2012 Q1 = 100)

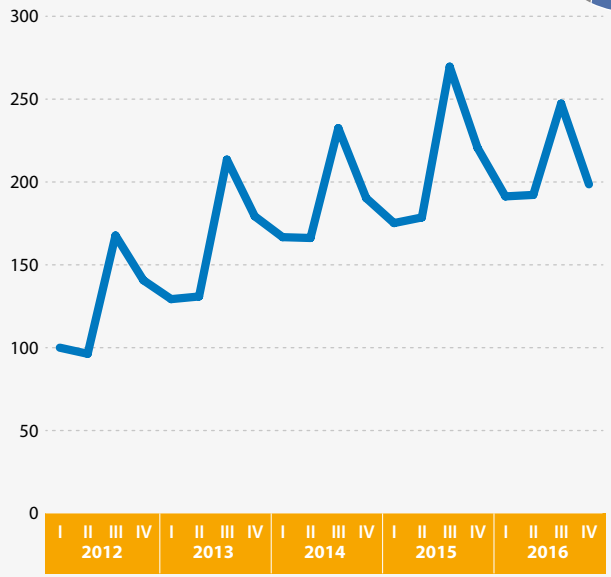

WIA

Nieuwe WIA-uitkeringen primair onderwijs naar leeftijd, 2016

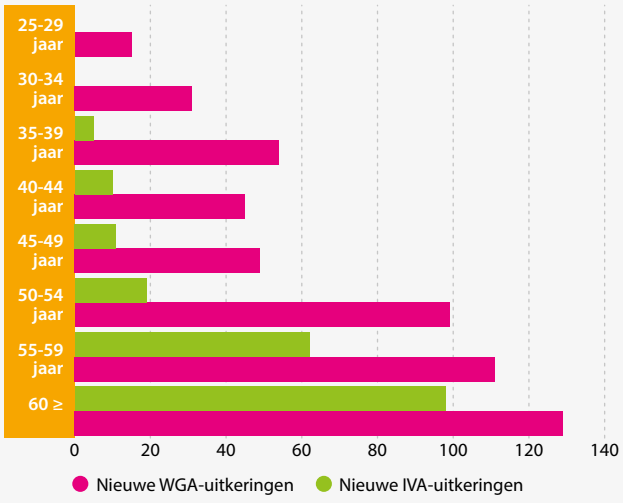

Ontwikkeling aantal WIA-uitkeringen primair onderwijs

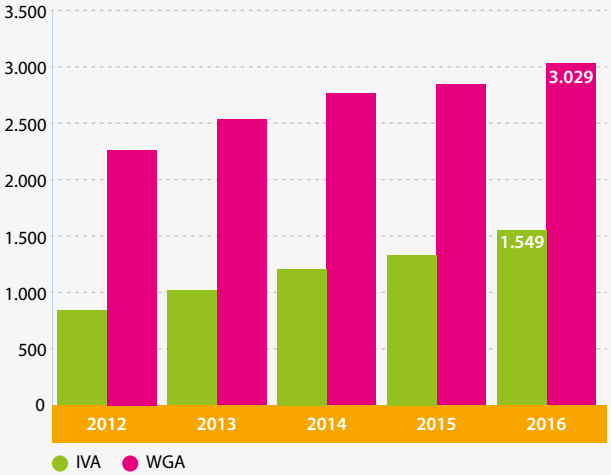

Verzuimpercentage stijgt na jarenlange daling

Aan de jarenlange daling in het verzuim onder het onderwijzend personeel (inclusief directie) is in 2015 een eind gekomen. In dit jaar lag het verzuimpercentage met 6,4 hoger dan in 2014, toen het verzuim uitkwam op 6,1. Evenals in voorgaande jaren is ook in 2015 het verzuim in het speciaal onderwijs (7,0 procent) hoger dan in het basisonderwijs (6,3 procent). Ook onder het onderwijsondersteunend personeel is het ziekteverzuimpercentage gestegen: van 6,0 procent in 2014 naar 6,5 procent in 2015.

Het verzuimpercentage is het hoogst onder ouderen. Ook verzuimen zij gemiddeld langer dan hun jongere collega's. Uit de Nationale Enquete Arbeidsomstandigheden 2015 blijkt dat een kwart van het onderwijspersoneel het werk (deels) als oorzaak ziet voor de klachten die tot het verzuim hebben geleid. Voor deze groep is de ervaren werkdruk de belangrijkste reden voor het ontstaan van hun klachten.

18 Ziekteverzuimpercentage onderwijzend personeel

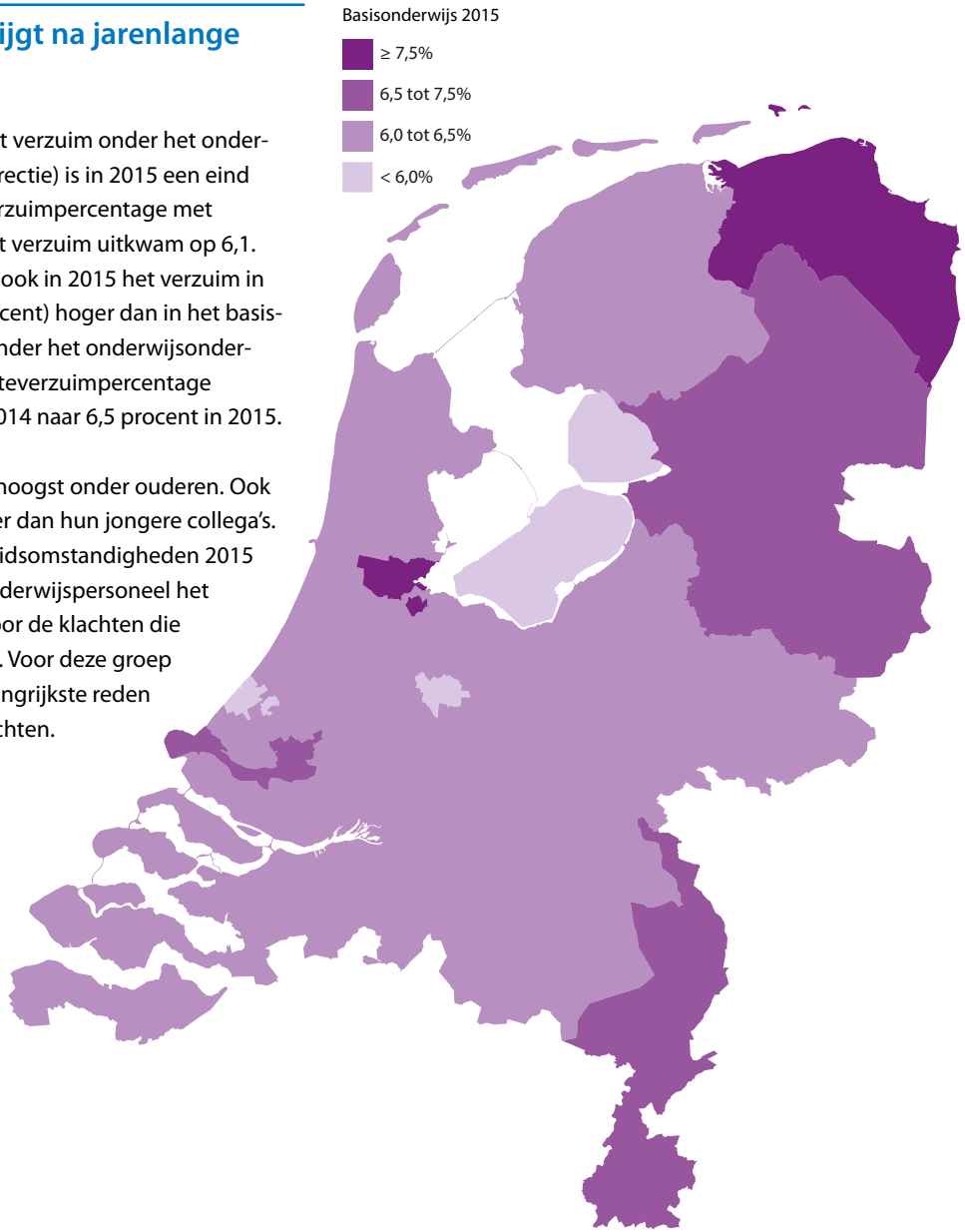

Verzuim verschilt per regio

De mate waarin personeel zich ziek meldt, kenmerkt zich door regionale verschillen. Zo is het verzuimpercentage onder het onderwijzend personeel in het basisonderwijs het hoogst in Amsterdam en de provincie Groningen. Het onderwijzend personeel in Den Haag, Utrecht en de provincie Flevoland meldt zich juist minder vaak ziek. **[Zie kaart 18]**

Aantal arbeidsongeschiktheidsuitkeringen neemt verder toe

Werknemers die ziek worden kunnen na verloop van tijd aanspraak maken op een WIA-uitkering. De WIA bestaat uit twee regelingen, afhankelijk van de vraag of iemand wel of niet kan werken na ziekte: de Regeling Werkhervatting Gedeeltelijk Arbeidsgeschikten (WGA) en de Inkomensvoorziening Volledig en duurzaam Arbeidsongeschikten (IVA).

Het aantal WGA-uitkeringen in het primair onderwijs is tussen 2012 en 2016 toegenomen van 2.262 uitkeringen in 2012 naar 3.029 uitkeringen in 2016. Ook het aantal IVA-uitkeringen is gestegen, van 842 in 2012 naar 1.549 in 2016. Verreweg het merendeel van de personen die in 2016 instroomden in de WGA of IVA is 50 jaar of ouder.

Het personeel in de provincies Noord-Holland en Flevoland ontvangt naar verhouding het meest vaak een WGA-uitkering. In Friesland en Gelderland is het aantal WGA-uitkeringen, als percentage van het aandeel werkzame personen, juist relatief laag. **[Zie kaarten 19 en 20]**

19 Percentage WGA-uitkeringen

Primair onderwijs 2015

- 1,9 tot 2,1%
- 1,6 tot 1,9%
- 1,4 tot 1,6%
- < 1,4%

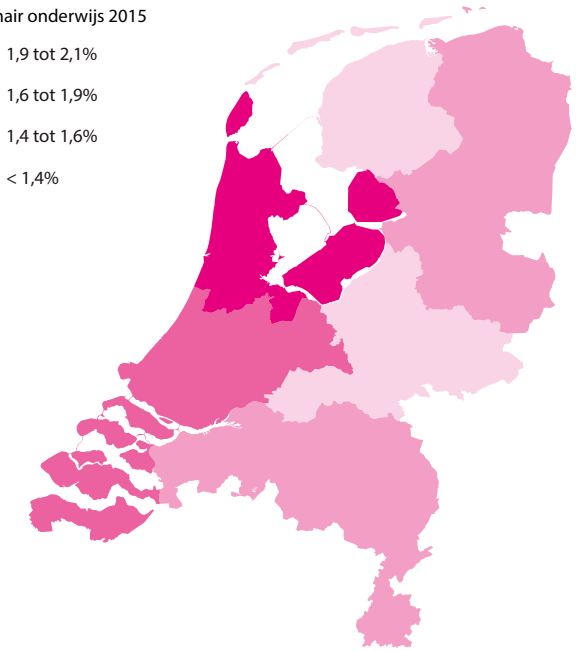

20 Pecentage IVA-uitkeringen

Primair onderwijs 2015

- ≥ 1,1%
- 0,9 tot 1,1%
- 0,7 tot 0,9%
- < 0,7%%

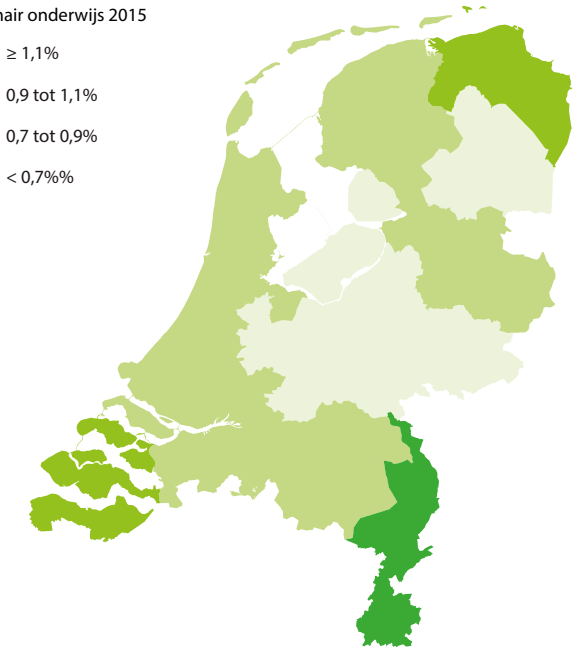

Daling aantal WW-uitkeringen

Tussen 2012 en 2016 is het aantal WW-uitkeringen in het primair onderwijs sterk toegenomen. Wel is in 2016 voor het eerst een daling zichtbaar ten opzichte van het jaar ervoor. Met 7.057 WW-uitkeringen in 2016 betekent dit een daling van 10 procent ten opzichte van 2015. Er zijn in 2016 dan ook minder nieuwe WW-uitkeringen toegekend (8.762) dan dat er zijn beëindigd (10.037). Nieuwe WW-uitkeringen worden vaak toegekend aan jongeren en aan 55-plussers. Traditiegetrouw piekt het aantal WW-ers in het primair onderwijs in het derde kwartaal. In de zomermaanden lopen veel contracten af of worden contracten beëindigd. Hierdoor is het aantal WW'ers in het derde kwartaal aanzienlijk hoger dan in andere kwartalen.

Hoge instroom WW in Limburg, laag in westen

Evenals de ontwikkeling van het aantal leerlingen en de werkgelegenheid, kenmerkt de instroom in de WW zich ook door regionale verschillen. In Limburg is de instroom in de WW het hoogst: per 100 werkzame personen stroomt minimaal 7,5 procent de WW in. In het westen van Nederland is de instroom in de WW naar verhouding beperkt. Per 100 werkzame personen stroomt hier minder dan 4,5 procent de WW in. **[Zie kaart 21]**

21 Instroom WW

Primair onderwijs 2015

- ≥ 7,5%
- 5,5 tot 7,5%
- 4,5 tot 5,5%
- < 4,5%

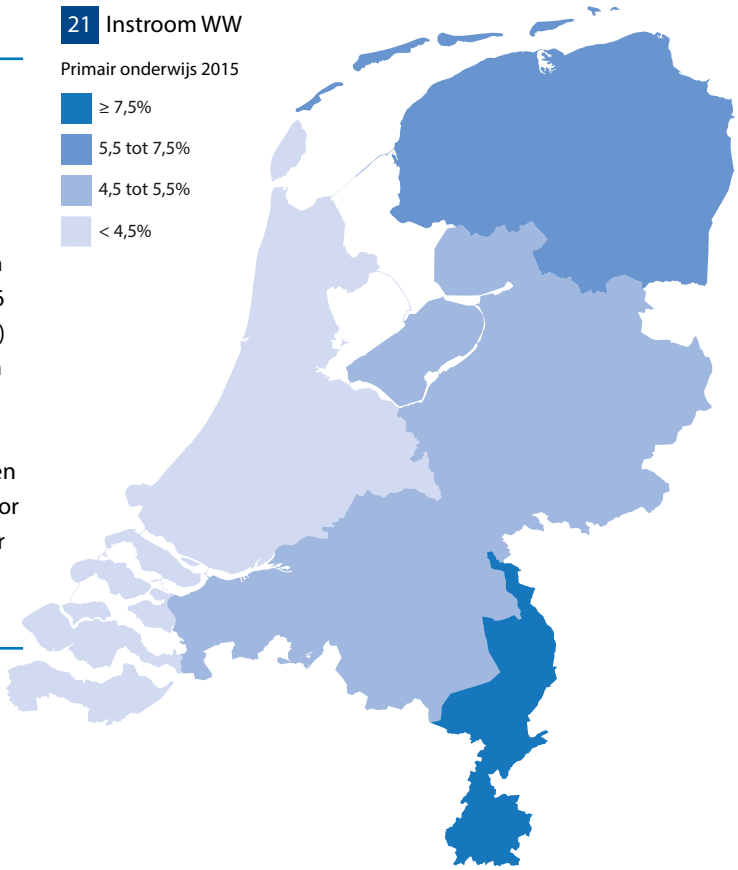

Bronvermelding

Voor de totstandkoming van dit hoofdstuk zijn de volgende bronnen gebruikt:

- Kennisbank Arbeidszaken Publieke Sector, Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties
- Verzuimonderzoek PO en VO 2015, DUO
- Nationale Enquête Arbeidsomstandigheden 2015, TNO/CBS

5 Scholen en besturen

Het aantal schoolbesturen in het primair onderwijs is de afgelopen jaren afgenomen, van 1.130 besturen in 2012 tot 1.052 besturen in 2016. Ook het aantal scholen dat onder deze besturen valt loopt terug. Waren er in 2012 nog 6.742 basisscholen, 296 scholen voor speciaal basisonderwijs en 322 scholen voor (voortgezet) speciaal onderwijs, in 2016 is dit aantal teruggelopen tot 6.347 basisscholen, 279 scholen voor speciaal basisonderwijs en 267 scholen voor (voortgezet) speciaal onderwijs.

Scholen en besturen

Ontwikkeling aantal vestigingen, scholen en besturen primair onderwijs (index: 2011 = 100)

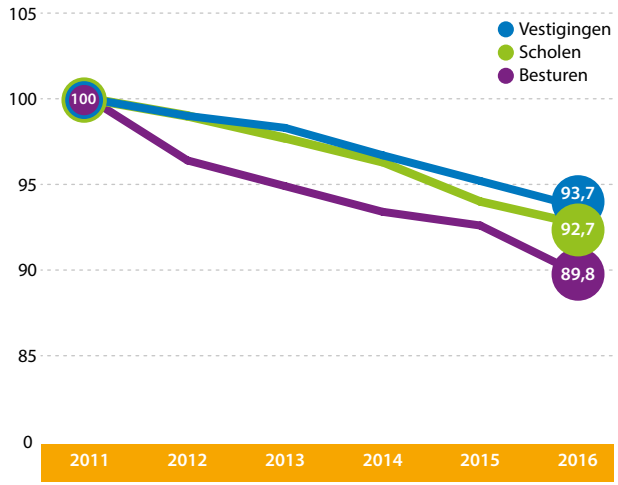

Gemiddelde schoolgrootte primair onderwijs naar schooltype

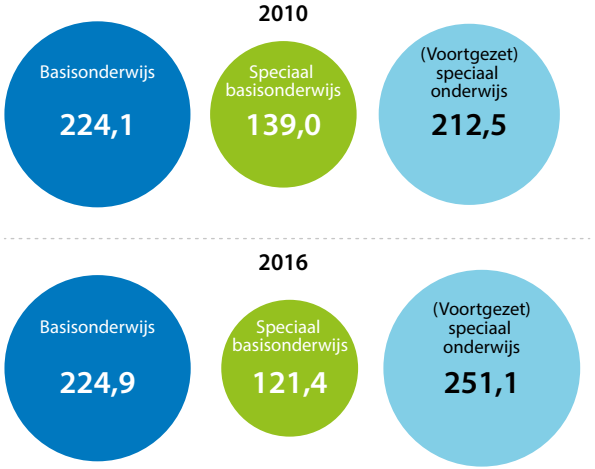

Ontwikkeling aantal scholen primair onderwijs naar schooltype

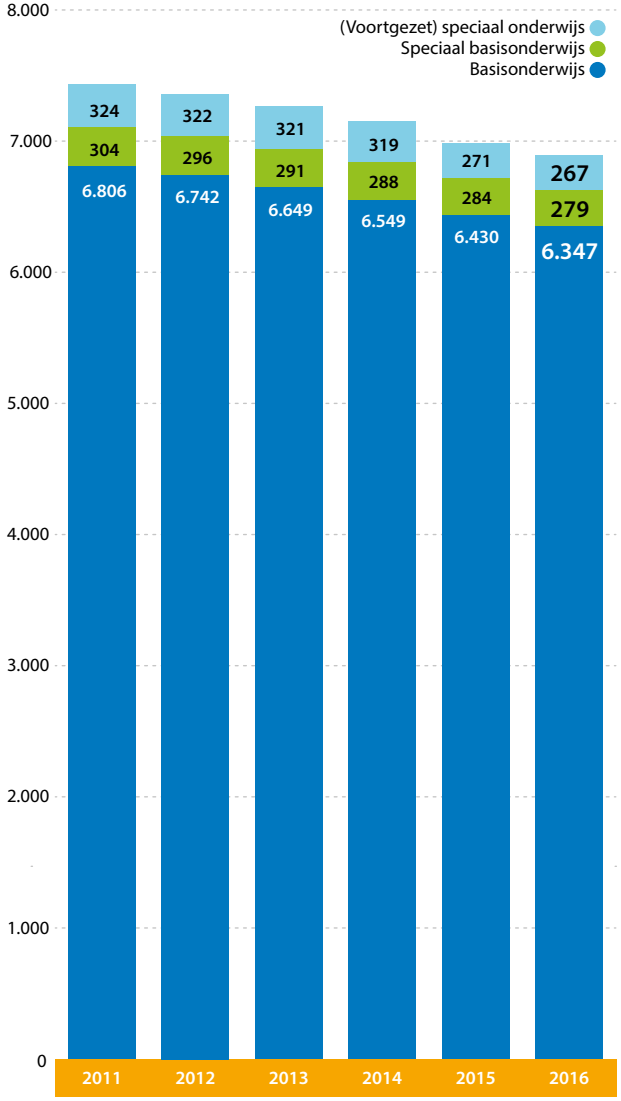

Aantal besturen primair onderwijs naar aantal scholen, 2016

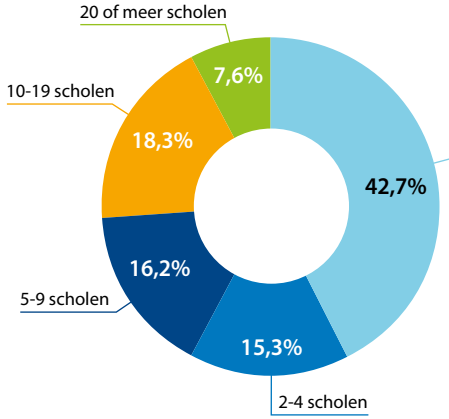

Bijna 43% van de schoolbesturen in het primair onderwijs is een eenpitter

Gewichtenleerlingen

Aandeel gewichtenleerlingen basisonderwijs, 2016

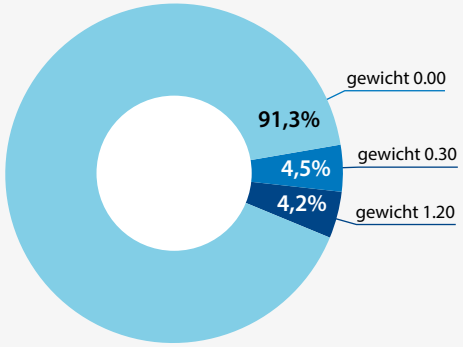

Hoge leerlingdichtheid in Randstad en Noord-Brabant

Uit het eerste hoofdstuk bleek eerder hoe het aantal leerlingen van invloed is op de arbeidsmarkt in de sector. De ontwikkeling van het aantal leerlingen is sterk regionaal bepaald. De leerlingdichtheid in een straal van 3 kilometer in het basisonderwijs laat een soortgelijk beeld zien. Met name de Randstad en Noord-Brabant kennen een hoge leerlingdichtheid, terwijl de noordelijke provincies en Zeeland juist te maken hebben met een relatief lage leerlingdichtheid. **[Zie kaart 22]**

De ontwikkeling van het aantal leerlingen en de leerlingdichtheid hebben invloed op het aantal besturen en scholen in de sector. In grote delen van Friesland, Groningen, Zeeland en Noord-Limburg, regio's die te maken hebben met krimp, is de schooldichtheid dan ook relatief laag. In deze regio's zijn in een straal van 3 kilometer vaak minder dan 6 scholen gevestigd en in grote delen van deze gebieden zelfs minder dan 2 (0 of 1 scholen). Hierdoor is in deze regio's niet of nauwelijks sprake van keuzevrijheid voor ouders en leerlingen. De Randstad heeft de hoogste schooldichtheid: hier zijn in een straal van 3 kilometer vaak minimaal 24 scholen te vinden. **[Zie kaart 23]**

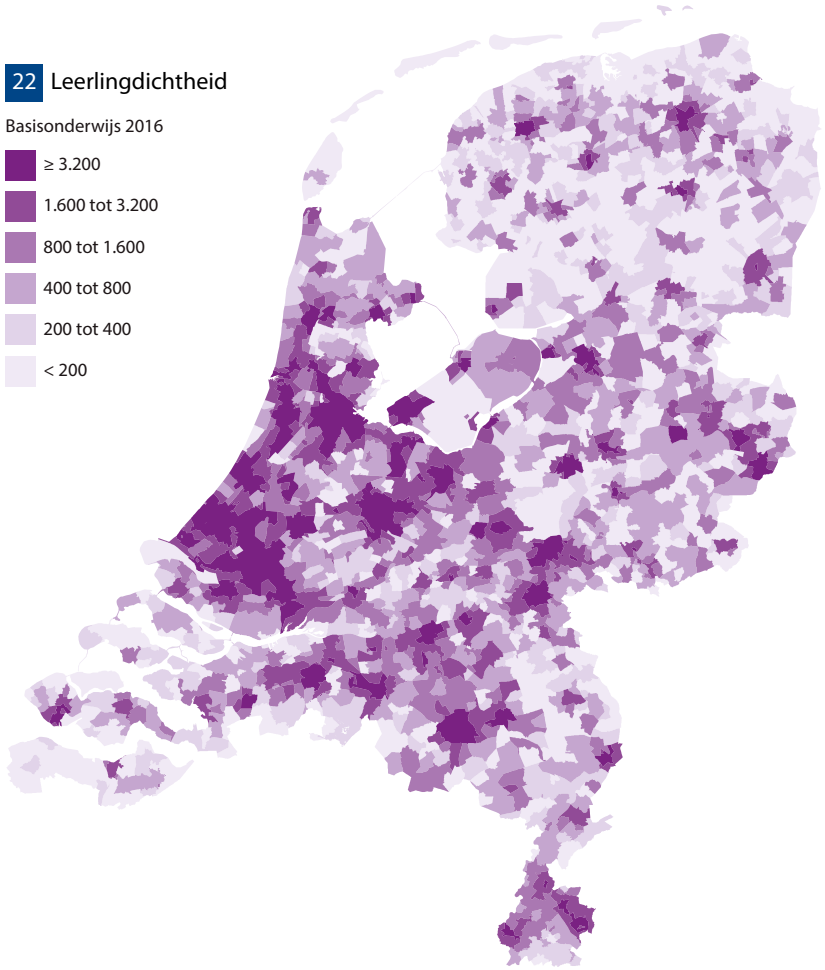

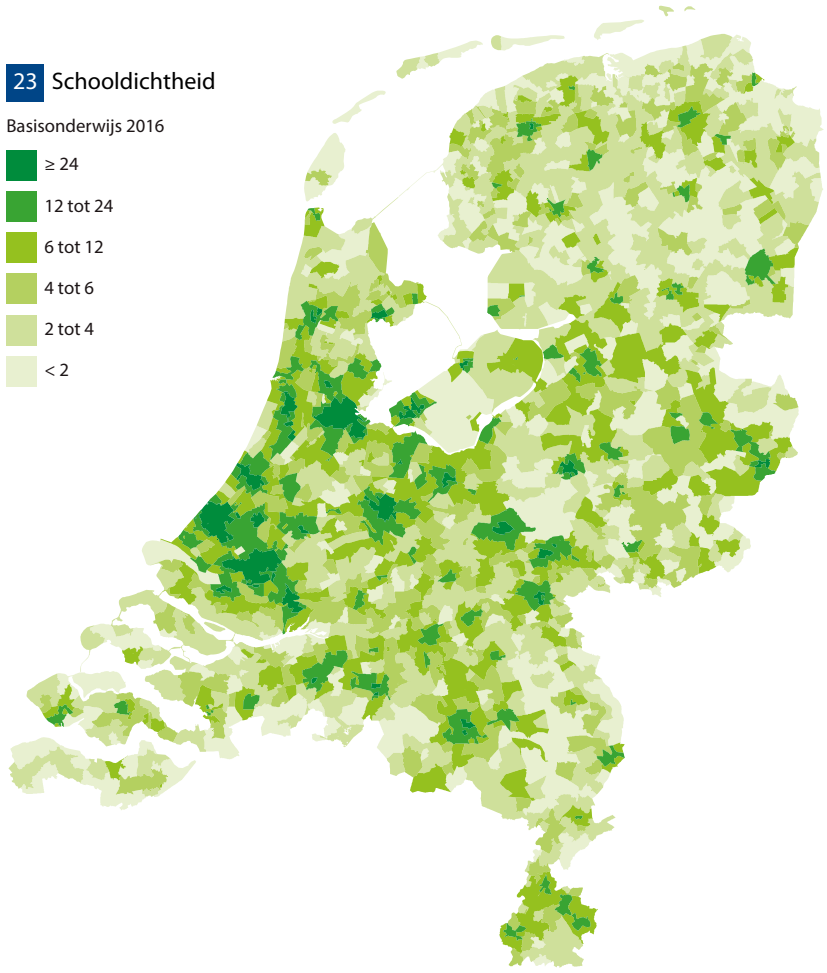

Meeste kleine basisscholen in krimpgebieden

De meeste kleine basisscholen zijn gevestigd in krimpgebieden. Dit zijn ook de regio's die te maken hebben met een lage schooldichtheid. Een school met minder dan 140 leerlingen wordt als een kleine school gezien en kan aanspraak maken op de 'kleine scholentoeslag'. **[Zie kaart 24]** Grote scholen bevinden zich juist met name in de G4. Veel van deze scholen zullen, vanwege de voorspelde leerlingtoename in deze steden, waarschijnlijk in omvang toenemen. Ook in Brabant zijn relatief veel grote basisscholen. Deze scholen bestaan vaak uit meer dan 300 leerlingen

Aantal leerlingen per groep

In het basisonderwijs zitten in 2015 gemiddeld 23,3 leerlingen in een groep, net als in 2014 en 2013. Meer dan de helft van de groepen bestaat uit 19 tot 26 leerlingen, nog geen zes procent van de groepen telt meer dan 30 leerlingen.

24 Gemiddelde schoolgrootte

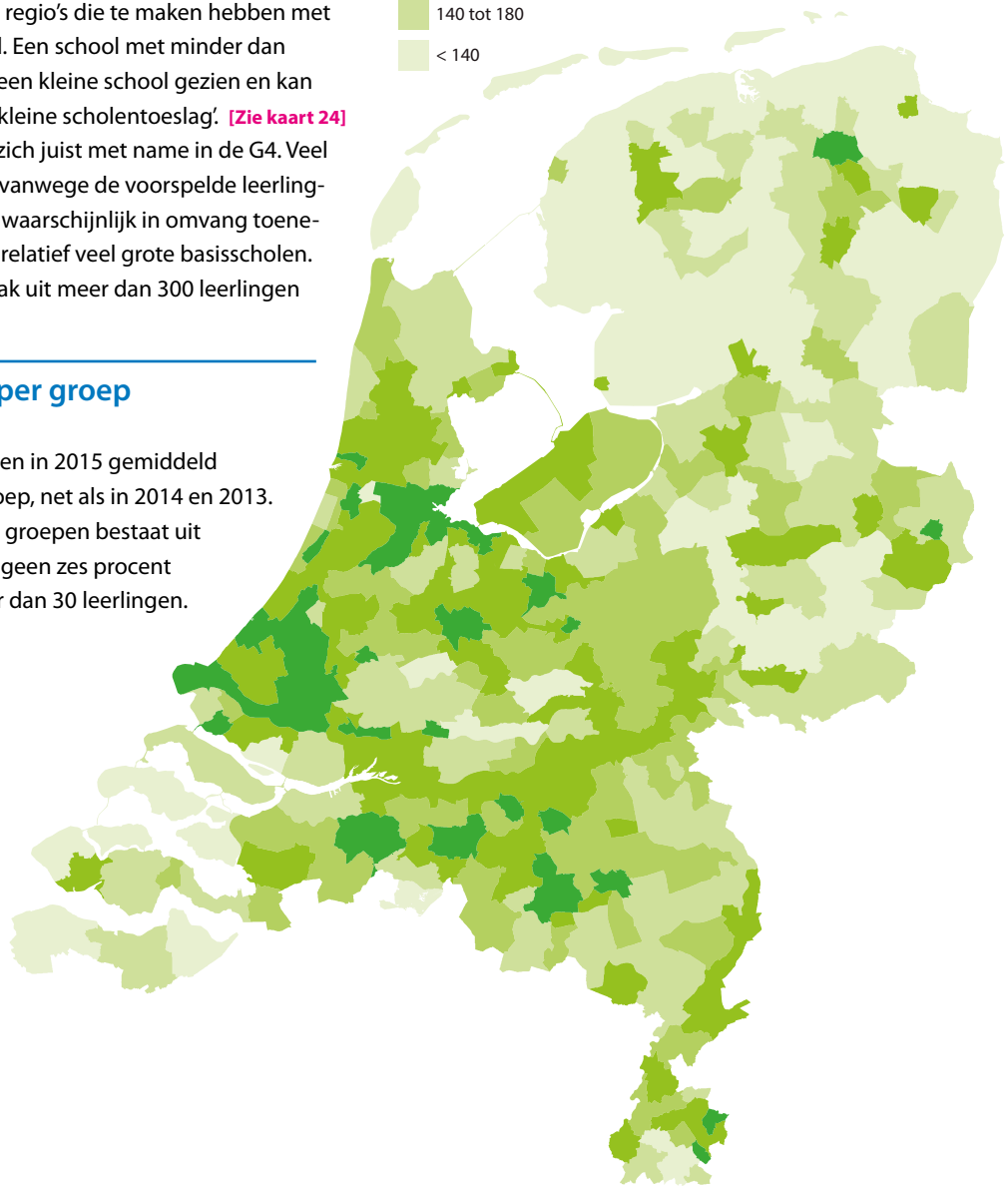

Minder dan helft besturen is eenpitter

Zo'n 43 procent van alle schoolbesturen in het primair onderwijs is een eenpitter. Deze besturen hebben één school onder hun hoede, in tegenstelling tot meerpitters.

Het merendeel van de besturen in het primair onderwijs valt onder het bijzonder onderwijs. Het bijzonder onderwijs geeft onderwijs op grond van godsdienst, levensovertuiging of onderwijskundige overtuiging. In 2016 heeft bijna 31 procent van alle besturen een protestants-christelijke achtergrond. Dit is daarmee de meest voorkomende denominatie onder besturen in de sector. Met een aandeel van 14 procent is het aandeel openbare besturen in verhouding beperkt.

Aandeel besturen primair onderwijs naar denominatie, 2016

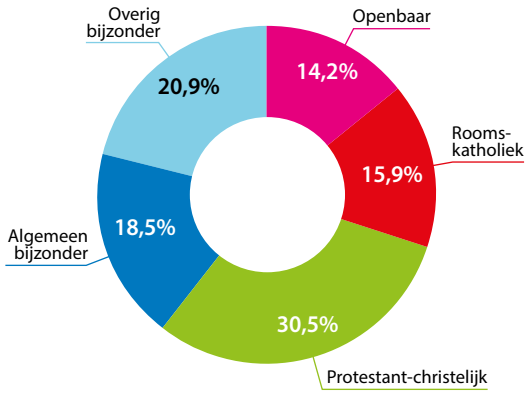

Wanneer we kijken naar de denominatieve diversiteit in het basisonderwijs, zien we dat in het zuiden en het noorden van Nederland weinig verschillende denominaties te vinden zijn in een straal van drie kilometer. In de Randstad zijn in een straal van drie kilometer vaak minimaal 5 denominaties vertegenwoordigd. In grote delen van Groningen en Drenthe is het merendeel van de scholen openbaar, terwijl in delen van Friesland en Zeeland scholen vaak een protestants-christelijke grondslag hebben. In het zuiden zijn de basis-scholen overwegend katholiek. **[Zie kaart 25]**

25 Denominatieve diversiteit basisscholen

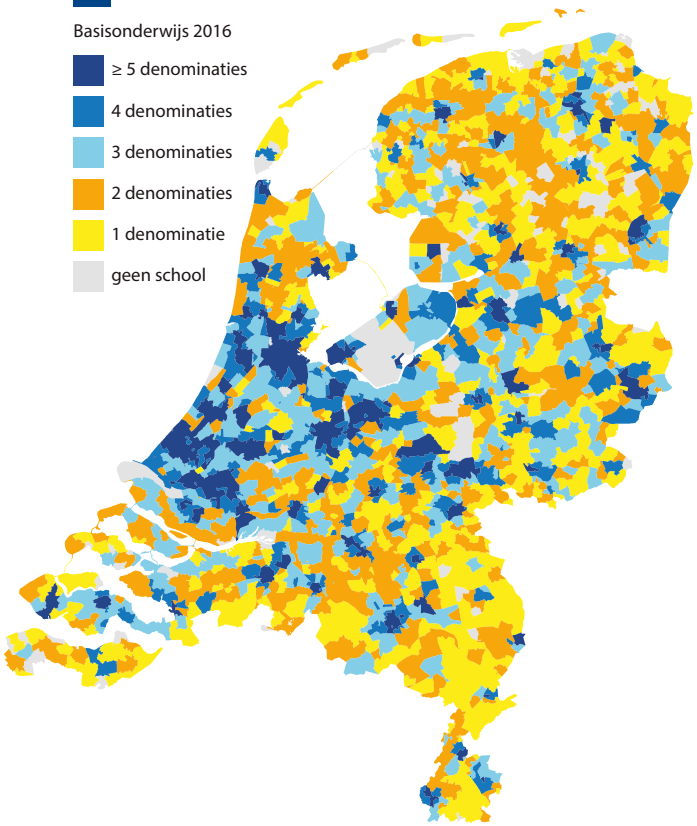

Aandeel besturen primair onderwijs naar aantal leerlingen, 2016

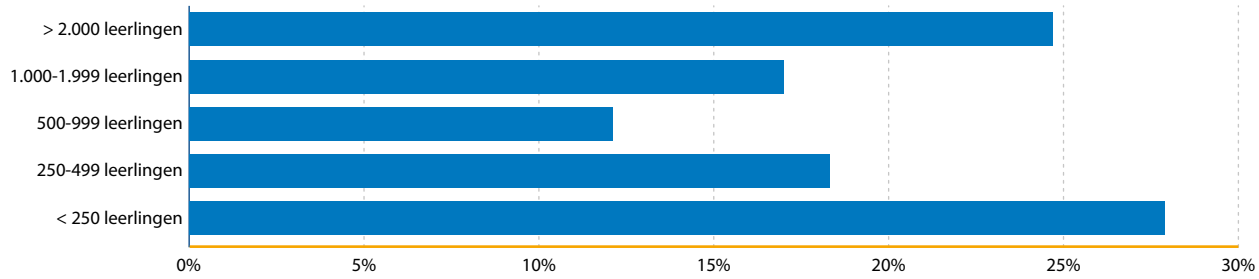

Aandeel (zeer) zwakke scholen neemt verder af

De meeste basisscholen en scholen voor speciaal basis-onderwijs voldoen aan de inspectienormen voor basis-kwaliteit. In het basisonderwijs en speciaal basisonderwijs voldoet respectievelijk 98,1 en 99,3 procent van de scholen in 2016 aan de inspectienormen. Dit aandeel is de afgelopen jaren, met name in het speciaal basisonderwijs, toegenomen.

Aandeel zwakke en zeer zwakke scholen

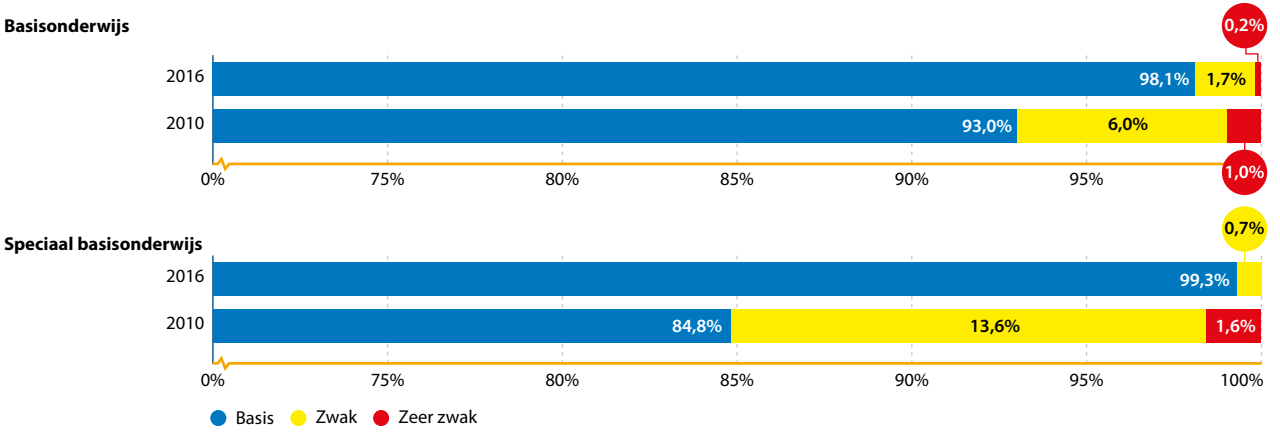

26 Aandeel kleine scholen

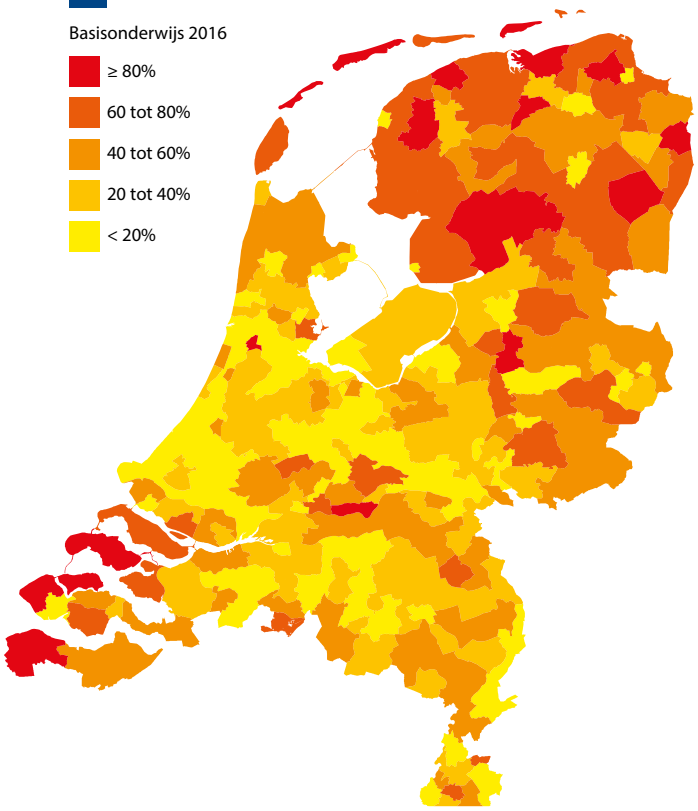

27 Aandeel gewichtenleerlingen

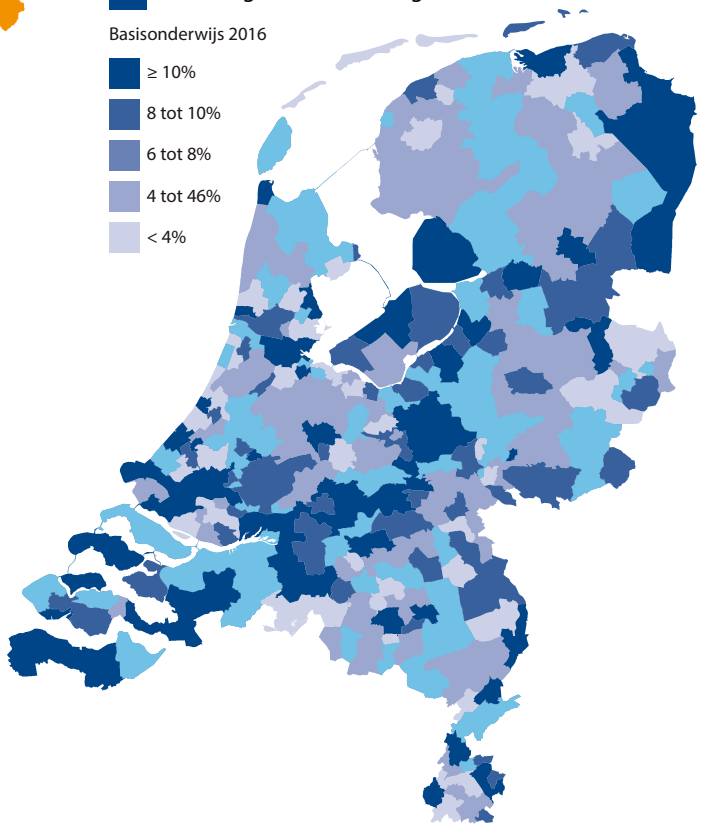

28 Denominatie basisscholen

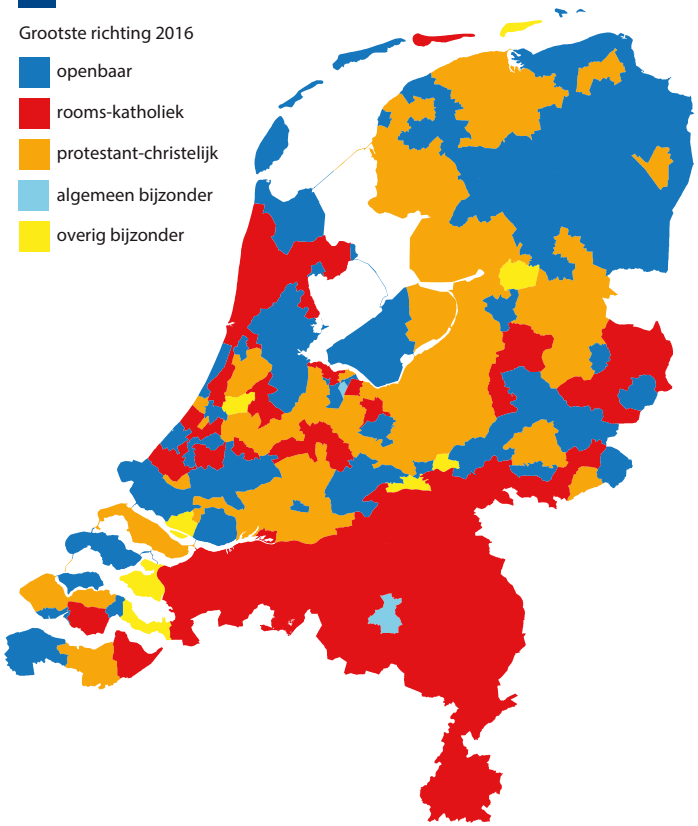

Bronvermelding

Voor de totstandkoming van dit hoofdstuk zijn de volgende bronnen gebruikt:

- Bbo-rom bestanden, DUO
- Etalagebestanden primair onderwijs, DUO
- Inspectie van het Onderwijs
- Ministerie van OCW – Kamerbrief over de groepsgrootte in het basisonderwijs

6 Tevredenheid en HRM-beleid

Betrokken en bevlogen werknemers vormen de basis voor goed onderwijs. Zij zetten zich iedere dag vol overgave in om het beste uit hun leerlingen en uit zichzelf te halen. In de cao primair onderwijs zijn dan ook afspraken gemaakt over bijvoorbeeld de professionalisering van werknemers. Minstens zo belangrijk is de school als professionele organisatie, met aandacht voor bijvoorbeeld de gesprekkencyclus en meerjarenbeleid.

Tevreden werken in het primair onderwijs

Tevredenheid personeel primair onderwijs, 2016

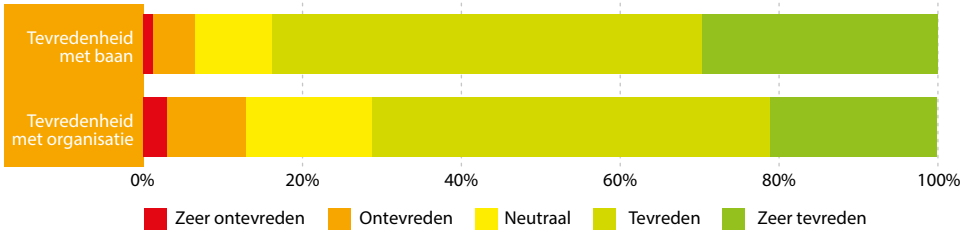

Tevredenheid baanaspecten personeel primair onderwijs, percentage (zeer) tevreden, 2016

Bevlogenheid personeel primair onderwijs, percentage (helemaal) mee eens, 2016

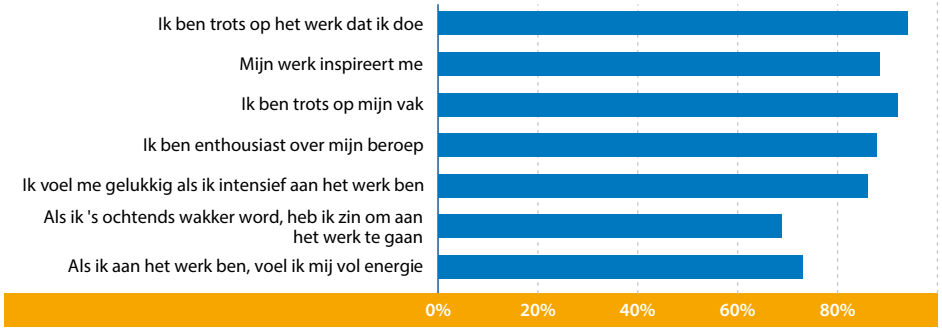

Ervaren werkdruk leraren primair onderwijs, 2016

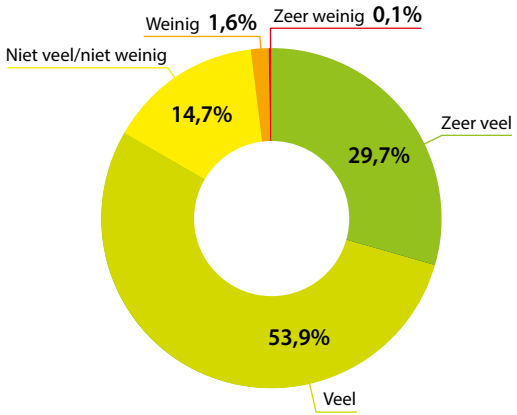

Het volgen van een opleiding door personeel in het primair onderwijs vindt met name plaats om de **taken en werkzaamheden** binnen de functie beter uit te kunnen voeren of uit **persoonlijke interesse**

Bijna **86 procent** van het personeel is het (helemaal) eens met de stelling dat de opleiding een nuttige investering is geweest voor het uitoefenen van het werk

Professionele ontwikkeling

Scholingsdeelname personeel primair onderwijs, 2016

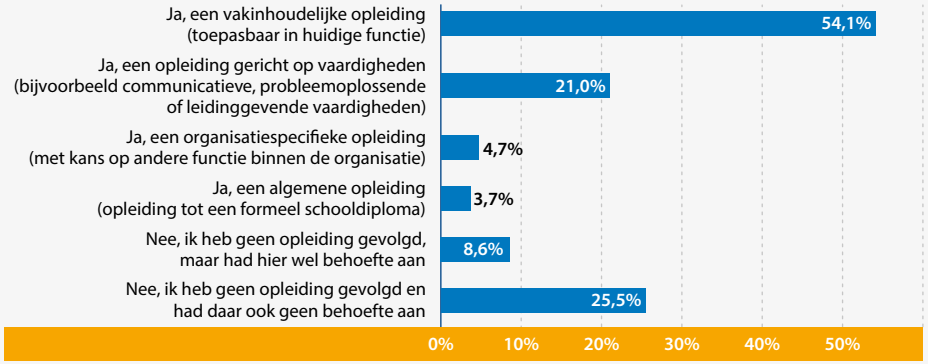

Formele gesprekken

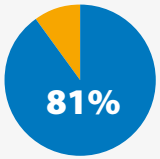

Ruim 81 procent van het personeel heeft in 2016 een formeel gesprek gevoerd met de (direct) leidinggevende

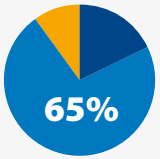

Ruim 65 procent van hen is (zeer) tevreden over dit gesprek

Merendeel tevreden over werk

Werknemers in het primair onderwijs zijn over het algemeen zeer tevreden met hun werk, zo blijkt uit het Personeels- en Mobiliteitsonderzoek 2016. Ongeveer 84 procent is (zeer) tevreden met de baan, terwijl zo'n 71 procent (zeer) tevreden is met de organisatie waar zij werken. Werknemers zijn met name positief over de inhoud van het werk, de mate van zelfstandigheid en de samenwerking met collega's. Onvrede is er vooral over de loopbaanmogelijkheden, de beloning en de hoeveelheid werk. Dit laatste geldt in het bijzonder voor leraren.

Een hoge ervaren werkdruk

De ervaren werkdruk in het primair onderwijs is hoog, vooral onder leraren. Bijna 84 procent van de leraren in de sector ervaart (zeer) veel werkdruk op hun school. Onder schoolleiders en ondersteunend personeel ligt dit aandeel lager.

Gezien de ervaren werkdruk is het niet verwonderlijk dat de onvrede over de hoeveelheid werk in het primair onderwijs hoger ligt dan in andere overheidssectoren. Bijna 47 procent van de werknemers in het primair onderwijs is ontevreden over de hoeveelheid werk. In het voortgezet onderwijs ligt dit aandeel bijvoorbeeld op 36 procent.

… maar wel zeer bevlogen

Ondanks de ervaren werkdruk zijn werknemers in het primair onderwijs zeer bevlogen. Zo'n 94 procent van alle werknemers is trots op het werk dat zij doen en bijna 88 procent is enthousiast over het beroep dat zij uitoefenen. Ook geeft een groot deel van de werknemers aan dat het werk hen inspireert. Het primair onderwijs scoort hiermee het hoogst van alle overheidssectoren.

Gerichte professionalisering leraren primair onderwijs, 2016

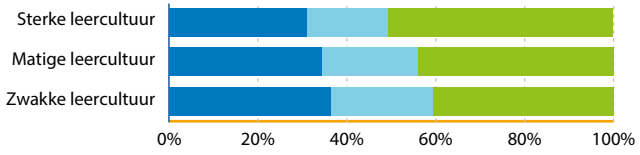

Effectieve professionalisering leraren primair onderwijs, 2016

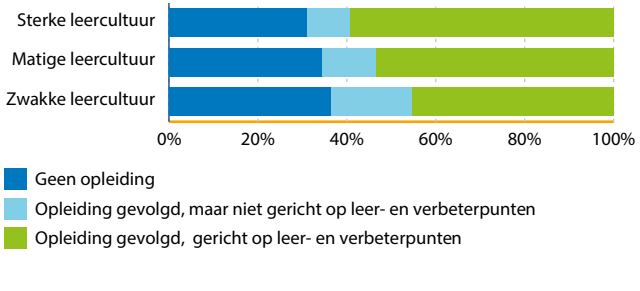

Professionalisering van leraren

Werknemers in het primair onderwijs zijn niet alleen bevlogen, maar ook gedreven om zichzelf verder te ontwikkelen. Uit het Personeels- en Mobiliteitsonderzoek 2016 blijkt bijvoorbeeld dat zo'n 93 procent van de leraren zichzelf continu probeert te verbeteren en zo'n 88 procent altijd op zoek is naar nieuwe manieren om het werk nog beter te doen. Deelname aan opleidingen en trainingen draagt ook bij aan de verdere professionele ontwikkeling van leraren. Maar ook de cultuur in de school is hierbij van belang.

Ongeveer 68 procent van alle leraren heeft in 2015 deelgenomen aan een opleiding of training. Onder het totale personeel ligt dit aandeel iets lager, op zo'n 66 procent. In de meeste gevallen gaat het om een vakinhoudelijke opleiding. Circa 83 procent van de leraren geeft aan dat de opleiding die ze hebben gevolgd een nuttige investering is geweest voor het uitoefenen van het werk.

Op scholen met een sterke leercultuur wordt door leraren in verhouding vaker aan scholingsactiviteiten deelgenomen dan op andere scholen. De professionalisering is bovendien effectiever. Op scholen met een sterke leercultuur wordt vaker deelgenomen aan leeractiviteiten gericht op de individuele leer- en verbeterpunten van leraren. Ook vinden meer leraren de opleiding nuttig.

Het belang van ontwikkelgesprekken

Goed personeelsbeleid draagt bij aan een optimale inzet van werknemers. De gesprekscyclus maakt hier onderdeel van uit. Uit het Personeels- en Mobiliteitsonderzoek 2016 blijkt dat afgelopen jaar met circa 81 procent van de werknemers in de sector een formeel gesprek is gehouden. De belangrijkste onderwerpen die tijdens dit gesprek aan bod komen zijn de persoonlijke ontwikkeling, de taakverdeling binnen het team en de werkresultaten. De beloning en de loopbaan komen minder vaak aan de bod.

Gespreksonderwerpen formele gesprekken personeel primair onderwijs, 2016

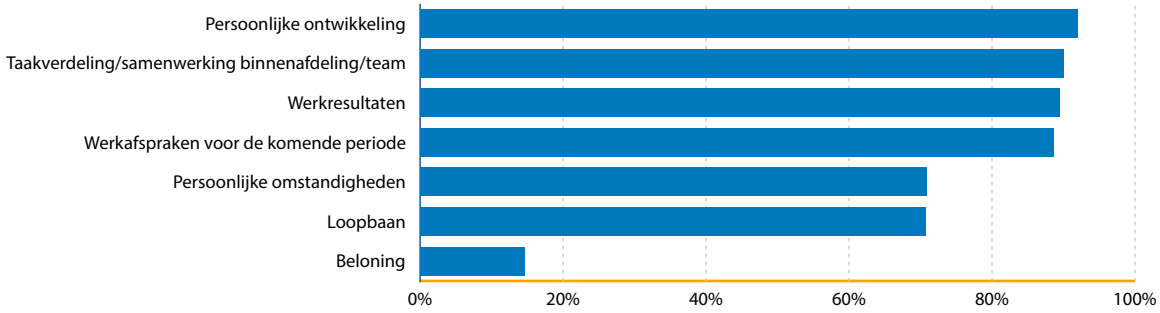

… en een goede schoolleider

Schoolleiders vervullen een cruciale rol binnen de school. Zij zien toe op de kwaliteit van het onderwijs, vervullen een brugfunctie naar het bestuur en ouders en zijn aanjagers van ontwikkeling in de school. De stijl van leidinggeven maakt daarbij een groot verschil. Schoolleiders met een persoonlijke en inspirerende stijl van leidinggeven zorgen voor meer betrokkenheid en tevredenheid binnen team. Niet alle schoolleiders scoren op dit punt echter even goed.
[zie figuur Mijn leidinggevende]

Afgaande op de opinies van werknemers[1] maken de meest schoolleiders vaak wel duidelijk wat zij van hun personeel verwachten en houden ze rekening met persoonlijke wensen. Ook zorgen de meesten voor een goede samenwerking binnen het team en voldoende ondersteuning. Enige onvrede is er echter ook, met name over het stimuleren van persoonlijke ontwikkeling en het zorgen voor inspiratie.

Oordeel leiderschap personeel primair onderwijs, 2016 (exclusief oordeel directiepersoneel)

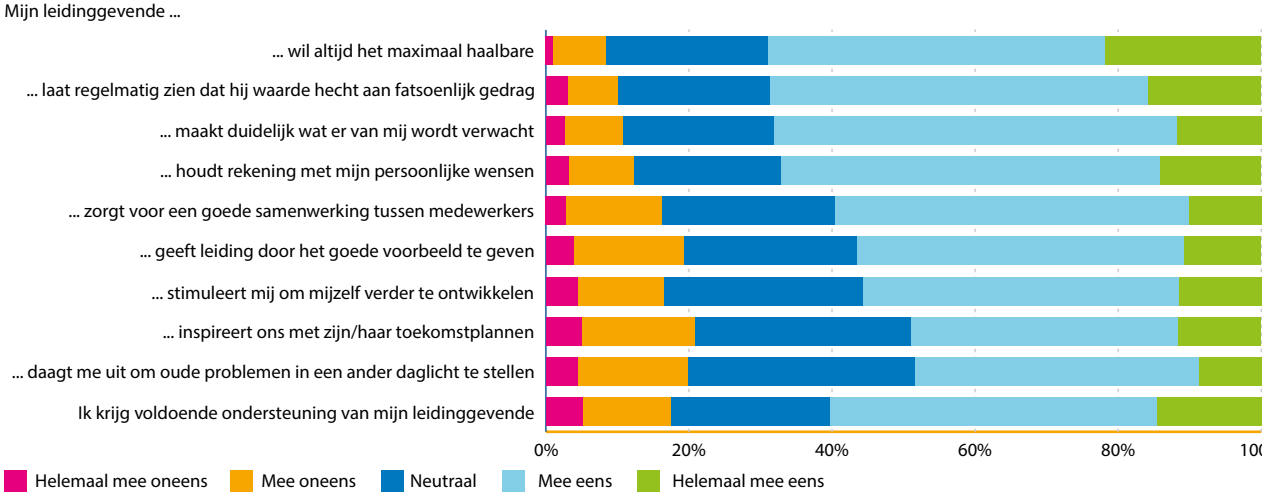

Bronvermelding

Voor de totstandkoming van dit hoofdstuk zijn de volgende bronnen gebruikt:
- Personeels- en Mobiliteitsonderzoek 2016, Ministerie van BZK
- Kennisbank openbaar bestuur, Ministerie van BZK

1 Exclusief het oordeel van directiepersoneel.

Colofon

Het Arbeidsmarktplatform PO is het expertisecentrum op het gebied van de arbeidsmarkt in het primair onderwijs, van en voor werknemers en werkgevers. Wilt u meer weten over het Arbeidsmarktplatform PO? Bekijk dan onze website op www.arbeidsmarktplatformpo.nl.

Onderzoek en begeleiding

MOOZ Beleidsonderzoek en advies

CAOP

Vormgeving en illustraties
Studio Tint, Den Haag

© Arbeidsmarktplatform PO
September 2017

ARBEIDSMARKT PLATFORM PRIMAIR ONDERWIJS

PO RAAD · AOb · VS · CNV ONDERWIJS · FO Federatie van Onderwijsvakorganisaties

ARBEIDSMARKTPLATFORM PO. Van en voor werkgevers en werknemers